

תשובה

ההכרח לשוב, כיצד לשוב,
להיפטר מכל העונות ברגע אחד

ליקוט מתוך שיחות

נכתב ע"י אחד השומעים

ניתן להשיג

את הספר דברי חיוק והדרכה
ואת החוברות בכתובות דלהלן

זכרון יעקב: רח' הזית 2 משפ' גריינימן

בני ברק: רח' חידושי הרי"מ 3 קומה ב'
ירושלים: בסל' 0533-14-7720

לכתובות נוספות: ניתן לשמור בתא קולי 05832-19-695

052-718-3997

תוכן ענינים

- א. פתיחה – עיקרי הדברים א
יום המשפט הגדול – והכל מתנהל כרגיל / ההכרעה בראש השנה –
לנצח נצחים / התשובה, כח מיוחד לתקן הכל / אנחה כל דהו, בונה את
העולם / עיקר התשובה למעשה / הקדוש ברוך הוא אוהבנו ומצפה מתי
יוכל להיטיב לנו / סיכום הדברים
- ב. ההכרח לעשות תשובה י
חומרת הנמנע מן התשובה יותר מן החוטא / השלוה מפחד הדין
באה מריחוק ולא מגדלות / לבנות את העבודה על הבנה ולא על
חרדה / הפליאה עצומה על התנהגותינו שהיא סותרת לאמונתנו /
בהסכמה אחת כבר טיהרנו את עצמינו / תשובה מעוון ביטול תורה
- ג. מעלת התשובה טז
אנו תמיד נמצאים במצב של אהובים / כחה של תשובה – לבטל
כל גזירה / עיקר הכפרה כדי שנוכל ליטהר ולידבק בד'
- ד. להאמין בכח התשובה כ
להאמין!!! / התשובה בונה הכל / דרך תשובה / אם היינו בוטחים
בתשובה, היינו מדקדקים יותר / נתגלגלו חטאים לגדולים כדי
ללמד על התשובה / להתחזק בידיעת כח התשובה / הרגשת ריחוק
- פגיעה בכבוד שמים / להתבונן באהבת השם יתברך / בכל מצב
ניתן להגיע למצב של לפני החטא / ביד כולנו לתקן הכל
- ה. התפילה לתשובה כט
התפילה לתשובה – יותר מכל הבקשות / התשובה שעל ידי
התפילה היא בכלל "שובו אלי" / גם במצב של "מאוס מאסתנו" יש
לבקש "חדש ימינו כקדם" / תשובה מאהבה ותשובה מיראה /
סליחות - מבקשים
- ו. מעלת מקצת תשובה לד
יפה "שעה אחת" של תשובה / מעלתה של נטיה קטנה של תשובה
/ להעריך כל עבירה ששב ממנה / כל רצון של אדם להשתנות זה
תשובה

- ז. מהי עיקר התשובה לז
כמה התשובה דבר קל ופשוט / להתבונן / הגדר הראשון לתשובה
- מה שאפשר להוסיף בלימוד התורה / עסק התורה מכפר על הכל
/ עיקר התשובה החלטה לעתיד
- ח. עניני תשובה למעשה מז
לחלק בין תשובת ה"פשעים" לתשובת ה"חטאים" / להזדרז
להפטר מהעבירות שחרטתו עליהם מושלמת / לחזור בתשובה
בדברים מוגדרים / לפרק החטא לחלקים / מדרגות רבות לתשובה
/ על כל אחד לגדור עצמו לפי תכונתו / לקבל קבלות לפי תכונתו /
לקבל גדרים קטנים כל אחד לפי ענינו
- ט. גדרים שונים נ
כיצד לגדור עצמו מדיבורים וקנאה ועוד / חיזוק ברציפות הלימוד /
העיקר - קבלה לעתיד / דוגמא להרגל טוב - הימנעות מפלאפון /
התמדה / דברים בטלים / סיכום הדברים
- י. יפה שעה אחת של תשובה נו
.....
- יא. כיצד לינצל בעתיד נט
כיצד מקבלים סיעתא דשמיא לינצל מעבירה / עצה טובה מיד
כשנכשל להתבונן כיצד להנצל בעתיד
- יב. להתבונן בדרכיו ועניניו סא
התשובה - להשיב ליבו אל דרכיו ועניניו / התשובה צריכה חיפוש
וחקירה / היצר הרע מצדיק את הנהגת האדם / ידיעת הטעויות
שטועה בהם - מעיקר התשובה / נחפשה דרכינו ונחקורה / לחפש
ולחקור את הטעויות שמחמת העצלות / סיכום הדברים

א. פתיחה - עיקרי הדברים

יום המשפט הגדול - והכל מתנהל כרגיל

ראש השנה הוא כידוע יום דין על כל הבריאה כולה, וזהו אחד מן הדברים הממחשים ביותר את הסתר הפנים שבבריאה, מחד גיסא כל העולם כולו מלא חיל ורעדה, כל העולם כחוזר לתחילתו, הבריאה מתחילה מחדש, יש משפט על כל הברואים! וּמִלְאָכִים יִחַפְּזוּ וְחֵיל וְרַעְדָּה יֵאָחֲזוּ וְיֹאמְרוּ הִנֵּה יוֹם הַדִּין לְפָקֶד עַל צָבָא מְרוֹם בְּדִין, ומאידך, בעולמינו, הכל מתנהל ללא שום שינוי, יום ככל הימים, לא ניכר כלום מן התהפוכות העוברות על הבריאה ביום זה, שום פרט בבריאה אינו משתנה מחרדת הדין. - מלבד ה"אות בשמים" שהזכיר הרמב"ן בדרשה לראש השנה שהחודש הזה מזלו מאזניים להגיד כי בו פִּלְס וּמֵאֲזֵנֵי מִשְׁפָּט לֵד'.

ולא זו בלבד, אלא גם בתורה לא נזכר כלום מענין הדין בראש השנה, מלבד שהוא "יום תְּרוּעָה" וְ"זָכְרוֹן תְּרוּעָה", לא נתבאר למה לעשות תרועה ביום הזה, וכן לא נתפרש למה היום הזה הוא יום מְקַרָּא קוֹדֶשׁ, כמו שנתפרש בכל המועדים, - הכל נסתר.

ואמנם כתב הרמב"ן שהדברים מבוארים בדרך רמז, מכך שראש השנה הוא בתחילת החודש שחל בו יום הכיפורים, וכן מלשון "זָכְרוֹן" תְּרוּעָה, שלשון זָכְרוֹן נזכר במקראות לענין משפט, ועוד כתב הרמב"ן שעל פי הנסתר הכל מפורש בפסוקים וכמו שביאר שם, וז"ל "והנה נתנה לנו התורה הענין הזה ברמז, והיה נודע בישראל מפי נביאים ואבות קדושים עד משה רבינו, ועדיין הוא בידינו קבלה ומפורשים בתלמוד, ומי שזכה להיות מקובל בסתרי התורה יִרְאֶה הענין יותר מפורש בכתוב ולשון התורה יותר מבואר בו כו'", עיי"ש.

כל הבריאה כולה חוזרת לתחילתה בראש השנה, וזוהי דוגמא כיצד מתנהל העולם בהסתר, הנה במציאות יש היום דין על כל אחד ואחד לנצח נצחים! ואיננו רואים כלום...

ההכרעה בראש השנה - לנצח נצחים

בראש השנה דנים בכל שנה ושנה מחדש על כל השנה, והנה דנו הראשונים והאחרונים ז"ל האם ראש השנה הוא יום דין רק על ענייני העולם הזה או גם על ענייני העולם הבא, אבל הדבר ברור שגם אם הוא יום דין רק על חיי העולם הזה, מכל מקום ראש השנה אחד לפעמים מכריע את כל הנצח נצחים של האדם, יש הרבה עניינים המתגלגלים מכח ההכרעה על חיי העולם הזה בשנה הזו, לאחר שאדם נמצא במצב טוב מתגלגלים מכך מעלות טובות, ומוסיף והולך והכל מתגלגל לטובה, וכיוצא בזה ח"ו להיפך, וכדי לשנות את המצב צריך הרבה יותר זכויות, וכמו שאמרו בבא בתרא י"ב ב' פל המריעין לו - לא במהרה מטיבין לו, וְכָל הַמְּטִיבִין לוֹ - לא במהרה מריעין לו.

ואמנם בראש השנה הבא הכל מתחיל שוב מחדש, אבל בשביל לשנות דברים קיימים צריך מהפיכה גדולה הרבה יותר.

יש להתכונן לקראת ימי הדין היות והם גורליים ומכריעים על כל עתידו בזה ובבא.

וכל זה היה נכון מאז ומעולם, על אחת כמה וכמה בזמנינו שאנו ממש קרובים לגאולה השלימה, ואנו יודעים שבקרוב מאוד יבא משיח צדקינו, וכמו שהחפץ חיים היה מזהיר ומזכיר דברי הנביא "וּפְתָאוּם יָבֹא" לא יהיו אזהרות והקדמות לפני שיבא, וכן יש מהגר"ח מולאזין תיאור כיצד יראו הדברים כשפתאום יבא.

הגאולה עומדת אחר כתלנו, ומי שיזכה לתקן את עצמו לפני התגלות מלכותו יתברך, הרי יזכה בזה לנצח נצחים, להיות במעלה גדולה יותר.

וז"ל הרב זללה"ה (ח"א פ"א מכתב כ') "וכמדומה שהימים ימי ערב יום שכולו שבת, וקרובה גאולתנו, ולב מי לא יחיל להוסיף בקדושה וטהרה באופן נמרץ לפני בוא יום... הגדול והנורא".

התשובה, כח מיוחד לתקן הכל

והנה קודם שנברא העולם ובכדי שהעולם יוכל להתקיים הקדוש ברוך הוא ברא בבריאה מיוחדת את התשובה, וכמבואר פסחים נ"ד א', ולכאורה הדבר צריך ביאור,

מה שייך כאן בריאה מיוחדת, ולמה היה צריך קודם שנברא העולם, והרי הקדוש ברוך הוא רחום וחנון טוב ומטיב, וכשם שבבשר ודם שייך ענין של מחילה ופיוס בין אדם לחבירו, על אחת כמה וכמה...

והתשובה היא שמכיון שהקלקול על העבירות הוא קלקול במציאות, וכמו שיתבאר, לא שייך כאן ענין של מחילה, וברחמים גדולים ברא הקדוש ברוך הוא כח מיוחד ומיוחד לתקן את כל אשר פגמו, משל למה הדבר דומה לאדם ששבר את ביתו של חבירו, הרי גם אם ימחול לו חבירו על הצער אבל בסופו של דבר הבית ישאר שבור, ואילו על ידי התשובה הכל נבנה מחדש.

לאחר שנברא העולם, הרי העבירות והמצוות הם מציאות קיימת, "אסתכל באורייתא וברא עלמא", כל העולמות נבראו בהתאם למצוות ולעבירות, המצוה בונה עולמות במציאות, והעבירה מחריבה, - מי שרצה לעשות עבירה וניסה הרבה מאוד ולא הצליח, הוא ניצל מלהחריב העולם, ומי שנזהר שלא לעשות עבירה ונכשל בשוגג, הוא עשה חורבן בשוגג, ומי שרצה לעשות מצוה ולא הצליח הוא לא זכה לבנות.

להמחשת הענין: אדם שרצה להרוג את חבירו, וניסה בכל טעדי שבעולם ולא הצליח, ולעומתו חבירו נשפט הגרזן מידו והרג בשוגג, הרי הרוצח הוא זה שהרג בשוגג... אמנם רוצח בשוגג - אבל "רוצח", ולעומתו חבירו, אמנם בתכונתו ומידותיו הוא יותר גרוע, אבל הוא ניצל מלהיות רוצח, העולם נברא עם מציאות של מצוות ועבירות, והעושה מצוות נעשה ראוי לידבק בשכינה, והעושה עבירות יש לו עונש קיים.

העונשים על העבירות הם במציאות החרבת העולמות, וכמו שהאריך הגר"ח מואלזין¹.

וכן במעשי המצוות הכל נקבע לפי המעשים שנעשו בפועל, התיקון הוא במציאות, ועל ידי המצוות האדם נעשה יותר קדוש **במציאות**, וכדכתיב לְמַעַן תִּזְכְּרוּ... וְהֵייתֶם קְדוֹשִׁים לֹאֲלִיקֵיכֶם ... ובתפילה קִדְּשֵׁנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ, וְקִדְּשָׁתָנוּ בְּמִצְוֹתֶיךָ.

¹ הובא להלן חלק ד'.

ואמנם אין המצוות דומות לעבירות, המצוות הם מציאות קבועה יותר, שלא שייך להפסידה, ואילו העבירות אפשר לתקן על ידי תשובה או יסורים, [ובתומר דבורה כתוב שחסד גדול הוא שהקדוש ברוך הוא לא לקח המצוות תמורת העבירות, כי אז היו ח"ו נשארים בלא שום מצוה, אלא ברא שלעבירות יש תיקון, יכולים הם לימחק, והמצוות נשארים לעולם].

העבירות יוצרים במציאות מחיצה בינינו לבין הקדוש ברוך הוא, וכמו שכתוב בישעיה נ"ט "הן לא קצרה יד' מהושיע ולא כבדה אָזְנוֹ מְשֻׁמֵּעַ. פִּי אִם עֲוֹנֹתֶיכֶם הָיוּ מִבְּדָלִים בֵּינֵכֶם לְבִין אֵל - לְהִיכֶם וְחַטָּאוֹתֵיכֶם הִסְתִּירוּ פָנִים מִכֶּם מְשֻׁמֵּעַ".

והקדוש ברוך הוא אוהבנו ורוצה לעזור לנו, אבל אין זה מתאים לבריאה, כי לפי הבריאה יש כאן קלקול, יש כאן עונש, לכן הוא ברא כח מיוחד של תשובה, כח שבונה ומשנה סדרי העולם, כח הבונה ומתקן הדברים משרשם, והדברים מפורשים בספר נפש החיים, עיי"ש.

אנחה כל דהו, בונה את העולם

כל הכח הנפלא והגדול הזה, הבריאה המיוחדת של תשובה, אינה דורשת מעשים גדולים ומהפיכות עצומות, רק החלטה אמיתית פשוטה בונה את הכל, - לכל אחד יש דברים שהוא באמת מתחרט עליהם, אם הוא "קצת" מתעמק ו"מחליט" שהוא מתחרט, הוא כבר בונה את כל מה שקלקל, וכנגד האמת הפשוטה הזו, היצר הרע מכביד את הדבר כאילו יש כאן עבודה קשה, ובלתי אפשרי להשתנות ולהתהפך לאיש אחר, ומייאש את האדם בכך, כדרכו.

אך יש לחדד את הדברים בהסתכלות הנכונה, וכמו שיתבאר על פי דברי חז"ל:

"הִיכִי דָמִי בַעַל תְּשׁוּבָה, אִמַּר רַב יְהוּדָה כֹּל שֶׁבָּאת לִידּוֹ עֲבִירָה פֶּעַם רִאשׁוֹנָה וּשְׁנִיָּה וּפִירְשׁ הִמְנָה" (יומא פ"ו ב'), מהו 'בעל תשובה' שעליו נאמרו כל הדברים הגדולים שנאמרו על תשובה, זה שהחליט שהוא חוזר בתשובה והצליח פעמיים להתגבר, - לא כתוב כאן תנאי שיהיה מובטח שימשיך להתגבר כל החיים, אלא רק שפעם

ופעמיים הוא נזהר בגלל שהוא רוצה להיות טוב, זה תשובה, זה התשובה שעליה נאמרו כל המעלות.

מי שרוצה לחזור בתשובה על דברים בטלים, וכאשר הוא רואה חבורה שמדברים והוא נזהר מהם ומשתדל להתרחק מהם פעם ופעמיים, זה נקרא תשובה, זה התשובה שנאמר עליה שמביא גאולה ורפואה לעולם, וכל שאר הדברים הגדולים,

מי שמקבל על עצמו לא לדבר לשון הרע והגיע לידיו נסיון של דיבור כזה פעם ופעמיים ונזהר ולא דיבר, הוא כבר "בעל תשובה" על לשון הרע, כל כך פשוט! - מי שמקבל על עצמו לא לדבר דברים בטלים באמצע הלימוד, ופעם ופעמיים הוא מתאפק, הוא כבר בעל תשובה.

לא נאמר כאן שתהיה הבטחה מה יקרה אחר כך, אלא בדרגה שהוא נמצא כעת הוא צריך להיות במצב שאם יבא אליו נסיון החטא - לא יחטא, שלפי הבנתו ומדרגתו עכשיו לא יחטא לעולם, אבל אין זה בא לומר שמי שנתקלקל אחר ששב שתשובתו בטלה, בדרגה שהוא נמצא כעת הוא באמת חוזר בתשובה, כי אם הוא ישאר כל הזמן באותה הדרגה הוא באמת לא יחטא, אמנם בן אדם הוא בן אדם, והוא לא נשאר כל הזמן באותה הדרגה.

ויש להוסיף שמי שמכיר ויודע שמהר מאוד חוזר למצבו הקודם, חייב לחשוב על תחבולות איך לשמור על עצמו שלא יכשל עוד, שאם אינו מתבונן בזה הרי הוא מראה שלא איכפת לו שיחטא כלל.

אחת הטעויות הנפוצות בענין תשובה, היא בהבנת דברי הרמב"ם בהלכות תשובה (פ"ב ה"ב) "ומהי התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשה עוד כו', ויעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם כו'", ולכאורה אין הדבר מצוי כלל שיוכל להעיד יודע תעלומות שלא יחטא עוד, הרי לפעמים כמעט אפשר לומר שיכול יודע תעלומות להעיד שבודאי ישוב לחטוא ח"ו, אבל להעיד שלעולם לא ישוב ויכשל?²

² ויתירה מזו מבואר בדברי חז"ל שהחוזר ומתודה על עבירות שכבר התודה עליהם יש בזה קצת חסרון לחד מאן דאמר, וכי אין לו עבירות חדשים שהוא מתודה על העבירות של שנה שעברה?!, רואים שכשמתודה ביום הכיפורים יודעים לומר שבמשך השנה הבאה כנראה יהיו לו ח"ו עוד עבירות.

וכבר ביאר הרב זללה"ה את דברי הרמב"ם (מכתבי התעוררות ח"א פ"ד מכתבים ג' ד'), שאין כונת הרמב"ם שתהא כאן "הבטחה" שלא יכשל שוב לעולם ועד, אלא רק להגדיר שאין החרטה כעת "מזוייפת", וכעת הוא בהחלטה כנה ואמיתית ושלמה שלא לשוב לכסלה, היינו שאם ישאר במצב הרוחני הזה שבו הוא עומד כעת, הוא באמת לא יכשל, כי האדם הוא בשר ודם, ויש דברים שמתחדשים עליו.

"עֵיד עָלָיו יוֹדֵעַ תַּעֲלֹמוֹת" - רצונו לומר יעיד עליו שהוא מדבר ברצינות, זה הכל... וזהו לשון **יודע תעלומות** דהיינו סתרי הלב, ולא אמר יודע עתידות, וכן מבואר במקור שהביא הרמב"ם מן הפסוק ולא נאמר עוד וגו', וכי יש הבטחה בפסוק שבאמת יהא כך שלא יחטאו עוד בעבודה זרה, אלא שלפי מצבם כעת הם בדרגה כזו שלא יחטאו עוד, וכן מקובל ממרן החזון איש זללה"ה "וואס איז תשובה, תשובה איז אקרעכץ" (מהי תשובה, תשובה היא אנחה), שיאנח על מה שעשה, ואמנם יש דרגות בתשובה, ויש שעוונותיו נעשין לו כזכויות, אבל העיקר הפשוט הוא לחזור בו כפשוטו.

והנה רוב הדברים הרעים שאדם עושה הוא נאנח עליהם, וכשמתגבר כמה פעמים לאחר שעושה תשובה הרי זהו עיקר תשובה, - ופה נכנס כל הסוד שנברא קודם בריאת העולם.

בגד שהוא מאוד לא נקי, כדי להוריד ממנו את עיקר המיאוס אפשר בקלות להכניסו במים ולהעביר את עיקר הלכלוך, (אמנם לעולם יש מעלה לטרוח וללבנו ביותר, אבל את העיקר כדי שיקרא בגד נקי אפשר בקלות), כן גם הדברים הגדולים שאדם מתחרט עליהם באמת ומתפטר מהם, יש להתייחס אליהם בהתאם, ולהאמין שהתפטר מהם, וגם מדברים שעדיין לא הגיע לדרגה מושלמת של החלטה שהוא עוזב אותם, גם בזה יש חשיבות גדולה לתשובה, אף כשאינה מושלמת, כי האדם בתוך תוכו הוא באמת מתחרט ורוצה להיות טוב, וכשעומד לפני הקדוש ברוך הוא ואומר לו אני רוצה באמת להיות טוב, תעזור לי להחליט זאת באמת, גם זו דרגה גדולה מאוד של תשובה.

יש לזהר מהטעיית היצר כאילו תשובה היא דבר גדול, וכשעומדים לומר סליחות, עלינו להרגיש את האמת הפשוטה שאנו באמת רוצים להיות טובים, ושהקדוש ברוך הוא ממתין ומצפה לקריאתנו אליו.

ובגמרא יומא פ"ו הפליגו בגודל ענין התשובה ואמרו גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד ופי' הר"ח שם שאפילו אם עשה עבירות גדולים המגיעים עד כסא הכבוד גם כן התשובה מתקנת אותם.

יומא פ"ו א' אמר רבי חמא ברבי חנינא גדולה תשובה שמביאה רפואה לעולם, שנאמר ארפא משובתם אהבם נדבה. ושם פ"ו ב' אמר רבי יונתן גדולה תשובה (שמקרכת) [שמביאה] את הגאולה, שנאמר ובא לציון גואל ולשבי פשע ביעקב. מה טעם ובא לציון גואל - משום דשבי פשע ביעקב, וגדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם, וגדולה תשובה שבשביל יחיד שעשה תשובה מוחלים לו ולכל העולם.

יש לנו אוצר, מתנה נפלאה! רק תהיה אמיתי.

עיקר התשובה למעשה

ואיתא בפסיקתא שכל הנביאים קוראין לישראל לתשובה, אבל הושע מלמדם מה יפייסו על עצמם "שׁוּבָה יִשְׂרָאֵל עַד ד' א' - לְקִיף כִּי כְשֶׁלַּת בְּעֹנֶה. קָחוּ עִמָּכֶם דְּבָרִים וְשׁוּבוּ אֵל ד' אָמְרוּ אֵלָיו כָּל תְּשׁוּאָה עֹון וְקָח טוֹב וְנִשְׁלָמָה פָּרִים שְׁפָתֵינוּ... וְלֹא נֹאמַר עוֹד אֱלֹהֵינוּ לְמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ אֲשֶׁר בָּךְ יִרְחַם יְתוֹם. מִה כְּתִיב בְּתִרְיָה אֲרָפָא מְשׁוּבָתָם אֲהֵבָם נִדְבָה כִּי שָׁב אִפִּי מִמֶּנּוּ.

הושע לימד את עם ישראל מהי תשובה, רק תאמרו "שלא נאמר עוד..."

ואיתא במדרש ויצא קין מלפני ד', יצא בשמחה, פגע בו אדם הראשון אמר לו מה נעשה בדינך, אמר לו עשיתי תשובה ונתפשרתי, התחיל אדם הראשון מטפח על פניו ואמר כך הוא כוחה של תשובה ואני לא הייתי יודע, מיד עמד ואמר מְזֻמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשַּׁבָּת, הרי שאדם הראשון בעצמו התפלא על גודל כוחה של תשובה, ומה היתה תשובתו של קין, בא בטרונאי, גָּדוֹל עֹנֵי מְנֻשָּׂא, הוא מודה שהוא עשה עוון, הוא הסכים שזה היה מעשה לא טוב, ונחשב לו זה כתשובה עיין פדר"א פכ"א.

קין לא נזכר כאחד מגדולי בעלי התשובה, ואדרבה כתוב שבא בטרונאי גדול עוני מנשוא, אלא שסוף סוף תוך כדי הטרונאי הוא מודה שזה עבירה, ועל זה אמר

עשיתי תשובה ונתפשרתי, שמבקשים מהאדם רק שירגיש שהוא לא בסדר, וירצה להיות טוב מכאן ולהבא.

רואים מכאן כמה התשובה זה דבר קל ופשוט, האדם אומר חטאתי, והכל נמחק כי באמת רוב העונות של האדם אינן דברים שהוא חי בהם אלא שהוא נכשל במקרה, ובאמת רוצה להיות בסדר, והרי הוא צריך רק להתבונן שזה לא היה בסדר, ושהוא מתכוין להיות בסדר מכאן ולהבא, ועליו להאמין שבזה מתכפר לו הכל, זו תשובה אמיתית ויש הבטחה שמתכפר בתשובה.

הקדוש ברוך הוא אוהבנו ומצפה מתי יוכל להיטיב לנו

והנה הקדוש ברוך הוא באהבתו אותנו, אהבה רבה ויתירה, משתוקק שנעשה תשובה כדי שיוכל לתקנינו ולמחול עוונותינו, והקדוש ברוך הוא אומר כמה וכמה פעמים "שובו בָּנִים שׁוֹבְבִים", והדברים מפורשים בהרבה פסוקים שהקדוש ברוך הוא רוצה לעזרנו אלא שהעונות מבדילים, ובסנהדרין צ"ז ב' שהקדוש ברוך הוא מחכה לחננו ולגאלנו אלא שמדת הדין מעכבת, היינו שכיון שהקדוש ברוך הוא ברא את העולם שהעבירות הם מציאות המקלקלת, כביכול אינו יכול להיטיב לנו כשהעבירות מבדילים.

הקדוש ברוך הוא מצפה לנו מתי נעשה תשובה כדי שיוכל כבר למחוק את העבירות, ומתי נבקש ממנו שיתן בליבנו לעשות תשובה על אותם דברים שאנו מתקשים להתחרט עליהם כראוי, וכמבואר עבודה זרה ה' א' שבני ישראל נקראו כפויי טובה כשלא ביקשו שהקדוש ברוך הוא יתן בלבבם ליראה אותו, עוד אמרו יומא ל"ט שהבא ליטהר מסייעין אותו, והביאו על זה המשל שכביכול הקדוש ברוך הוא אומר בוא ונתבשם אני ואתה.

ומספרים שמרן החזון איש זללה"ה היה דרכו לפעמים בעשרת ימי תשובה לקרוא נביא ישעיהו, - כשקוראים ומתבוננים בדברי הנבואות רואים עד כמה אהבתו של הקדוש ברוך הוא עצומה לאין שיעור, ועד כמה הוא קרוב כל כך אלינו, וממילא מקבלים את הרגש, כל כך הקדוש ברוך הוא קרוב לנו ורוצה לעזרנו, "תָּנוּ עֵז לֹא - לֵקִים - עַל יִשְׂרָאֵל גְּאֻלוֹתוֹ" תעזרו לו לעזור לכם.

וכן בברכת אבות וזוכר חסדי אבות ומביא גואל לבני בניהם למען שמו באהבה, הקדוש ברוך הוא רוצה לגאול את בני ישראל, אבל אם אין להם זכות ותמה זכות אבות, ולכאורה במציאות אי אפשר לגאול אותם, הקדוש ברוך הוא מקשר את בני ישראל עם שמו, והגאולה היא למען שמו, ועדיין אחרי כל זאת זהו "בְּאַהֲבָה".

הקדוש ברוך הוא אוהבנו וגואלנו באהבה, וגילה לנו את הטכסיסים כיצד יוכל לעזרנו, וגם מי שמרגיש שהוא עדיין לא בדרגה של תשובה אמיתית, גם אם הוא מרגיש קצת מזויף, הקדוש ברוך הוא מצפה שיתפלל לפניו, רבונו של עולם אני יודע שאני לא אמיתי, אבל אני מבקש שתעזור לי להיות בדרגה הזו, וסלח לי על מה שעשיתי, ותעזור לי על להבא, - וגם זו דרגה מסויימת של תשובה, ואמרו בגמרא שהפסוק "הִרְחַב פִּיךָ וַאֲמַלְאֵהוּ" קאי על רוחניות, לבקש כל העולה על דעתו בענין הרוחניות.

סיכום הדברים

ראש השנה הוא יום דין, והרבה פעמים הדין מכריע לנצח נצחים, ובקלות אפשר להפטר מכל העוונות ולהיות צדיק, והקדוש ברוך הוא אוהבנו ורוצה שנהיה מתוקנים, ומצפה לבקשתנו שיתן בליבנו לעשות תשובה כראוי.

תשובה היא מהשבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם, כח מיוחד שבורא ומתקן את כל הקלקולים שנעשו בעקבות העוונות.

עיקר התשובה היא 'אנחה' על העבר, ולהגיע למצב שכל עוד נשאר בדרגה זו לא נחטא, - מי שהגיע לרגע אחד למצב שכזה, כבר נמחלו עוונותיו.

הקב"ה מצפה שכביכול נעזור לו לעזור לנו, נתפלל, והוא יחזירנו בתשובה.

ב. ההכרח לעשות תשובה

חומרת הנמנע מן התשובה יותר מן החוטא

כתב הרמב"ן בדרשה לראש השנה שכיון שיש אפשרות של תשובה להעביר החטא, הרי זה שנמנע מן התשובה חמור מן החוטא, כי החוטא הכעיס בוראו רגע אחד, והנמנע מן התשובה מחזיק בחטאו כל הזמן, והרי זה כעושה כנגד רצונו כל הזמן.

וזה לשונו "והתשובה חסד גדול על הבריות אבל עונש גדול הוא להם, שבזמן שאדם חוטא לא עבר על רצון בוראו אלא שעה אחת בשעת החטא, וכשהוא עומד במרדו ואינו שב בתשובה נמצא כל ימיו מכעיס לשם, ואינו חושש לעשות רצון בוראו כלל כו', אמר הקדוש ברוך הוא גיליתי לכם דין יום הכיפורים והודעתי לכם שאני מכפר בו על השבים, ופירשתי לכם כל טכסיסין של יום בתענית ובתפלה וקרבת, ולא חששתם על דברי לשוב כלל, הלא זה מרד גדול הוא, נמצא קירובן של ישראל אצל הקדוש ברוך הוא הוא הגורם להם ריחוק וגלות וכל עונש, וכל שכן הזוכים לישיב לפני הקדוש ברוך הוא בארצו שהם כמו רואי פני המלך, ואם זהירים בכבודו טוב להם ואשריהם, ואם ממרים בו אין לך מרד גדול מזה ואוי להם יותר מכל אדם כו'", עי"ש.

ולמדנו מדברי הרמב"ן שיש להתייחס לכל חטא שאפשר לחזור ממנו כחוב לעשות מצוה חדשה, וההמנעות מלחזור בתשובה כעבירה חדשה, - מצוות תשובה היא לא רק מצוה לתקן דבר שעבר, שהרי כתב הרמב"ן שהחטא שלא שב ממנו כעומד וחוטא חשיב.

השלוח מפקד הדין באה מריחוק ולא מגדלות

והנה הדבר פשוט שהשלוח שלנו בענין התשובה באה מריחוק ולא מגדלות, שהרי כל הקרוב מתיירא יותר, כמו שאמר דוד המלך ע"ה סמר מפחדך בשרי

וממשפטיך יראתי, וכן רבן יוחנן בן זכאי אמר בשעת פטירתו ברכות כ"ח א' "איני יודע באיזו דרך מוליכין אותי", וכן בכל דור כל מי שרחוק מתורה מתרגש פחות מיום הדין, וכל הקרוב קרוב יותר ליראה ולתשובה, והענין מפני שהאדם נברא עם ערלה ללב שאוטמת בעדו מלראות ולרצות הטוב, וככל שמסיר הערלה מלבו רואה האמת יותר, והעבירות כעב וענן לעשות מסך להבדיל בין האדם ליצורו, וככל שמטהר עצמו הרי הוא רואה מעבר למסך, וכן אמרו שבת ל"א ב' יודעים הם הרשעים שדרכם למיתה אלא שיש להם חלב על כסלם, וזהו מ"ש ומל ד' א' את לבבך ואת לבב זרעך לאהבה וגו'.

ולשון הרמב"ן "זהו שאמרו בא ליטהר מסייעין אותו, מבטיחך שתשוב אליו בכל לבבך והוא יעזור אותך כו' כי החמדה והתאוה ערלה ללב, ומול הלב הוא שלא יחמוד ולא יתאוה וישוב האדם בזמן ההוא לאשר היה קודם חטאו של אדם הראשון שהיה עושה בטבעו מה שראוי לעשות, ולא היה לו ברצונו דבר והפכו כו' וזהו ביטול יצר הרע כו'", עי"ש, ולכן כל מי שאטום יותר רואה פחות.

לבנות את העבודה על הבנה ולא על חרדה

אבל יש להתבונן שלא נתכוין הקדוש ברוך הוא שישב האדם וירעד ויפחד, כמו שלא ישמח המלך בעבדו שיושב וחרד לפניו, והוא מצמצם כל הבנתו בחרדתו, ואף על פי שאינו יכול לתבוע ממנו שעשה עוול, אבל אינו שמח במעשיו, כי אין כבודו נשלם ביראתו כל זמן שאינו מרחיב ליבו לסייע את המלך בהנהגת מדינתו ופרסום כחו והרחבת שלטונו ושכלול צבאו, כי היראה והחרדה מונעות בעדו מלפעול ולהרחיב דעתו, ועוד כי העוסק בחרדה אין לו רוחב לב לדעת עומק רצון מלכו, ולהבין ערמוניות שונאו, וכשיסיח דעתו מן החרדה הפסיד הכל, לא כן זה שמבין כח המלך ותכסיסיו, שאין חרדתו תלויה במצב רוח, והמלך יכול לסמוך עליו.

וזהו מה שכתב בחובות הלבבות שהחכם אבלו בלבו וצהלתו על פניו, וכענין שכתוב "תחת אשר לא עבדת את ד' א - לקיד בשמחה ובטוב לבב", שמתוך האהבה והיראה יש לעשות רצונו יתברך בשמחה ובטוב לבב, שעל ידי זה ירחיב לבו לדעת

יותר רצונו, וזוהי היראה האמיתית, שאינו עושה רק להציל עצמו מעונש, אלא מרחיב לעשות יותר נחת רוח ליוצרו.

וכתוב בכתבי הגר"ז מסלנט שאמו של הגר"א באה אחרי מותה להגר"א והוכיחתו על שהיה מתאבל יותר מדאי על בנים שמתו, אמרה האדם צריך להיות שש ושמח על שעדיין עודנו בחיים חיותו ויכול לתקן, כי עונשי הגיהנום גדול עד מאוד בלי רחמנות כלל, עכ"ל, הרי שהתיקונים אינם באבילות אלא בשמחה.

ומי שמבין הדברים בסוד העולם, ומשקיע עבודתו בחרדה על חשבון התורה, הרי הוא כפושע על כבוד שמים, אבל יש לדעת שאין העבודה בשמחה והרגשת שלווה קולא בחומר הגיהנם, אלא חומרא והידור במצוות היראה, שעל ידי זה יעשה יותר נחת רוח ליוצרו, וינצל מטעויות שנעשים מחוסר הבנה, ותהא יראתו קבועה תמיד, ולא תלויה בעתים, והיות וקשה להנחיל לצעירים שני ההפכים יחד, לא רבים יחכמו לדעת זאת.

הפליאה עצומה על התנהגותינו שהיא סותרת לאמונתנו

ובאמת לפי אמונתנו וידיעתנו אי אפשר לתאר ולהעלות על הדעת שיכול האדם להגיע עד כדי כך בהתנהגותו, כמו שאנו נוהגים בעצמינו, שהרי אנו כבר מוסרים עיקר חיינו לתורה ולמצוות, ועם כל זה אנו חיים בסתירות עצומות לאמונתנו בכל רגע, ובהפסדים גדולים לעמלינו, ומצטערים על זה וחוזרים ושוגים, וגם מי שמקרה כסותו אינו נוהג כך, שהרי אינו מצטער על מעשיו, ואנו מצטערים ואעפ"כ חוזרים ועושין, ממש לא יאומן כי יסופר, וכן בסוד העולם כולנו מאמינים לאלו שעברו לפנינו והזהירונו מן המכשולות, ואנו יודעים להעריך את אלו שעברו את העולם הזה בשלום, ואעפ"כ אנו נוסעים בדרך המכשולות.

ונדפס מהרש"ז בלאך ז"ל במדרש רבה (בראשית פ' כ') ארבע תשוקות הן וכו' ואמר הגר"א זצוק"ל "יש עוד תשוקה אשר אין בכם איש לציר ולשער חזקה וגדלה, בעת שמוליכין את האדם מביתו לקברו ואז תפקחנה כל חושיו ורואה מה שלא יכול לראות בעת חיותו, ומראין לו עונשי הגיהנום ותענני הגן עדן,

ורואה איך כלה ימיו בהבָּל, וְכָל כֶּסֶף וְזָהָב אֲשֶׁר עָמַל עֲלֵיהֶם הֵם לְצִנִּינִים וְלַחֲוָחִים בְּעִינָיו, כִּי בַעֲבוּרָם קָנָה לְנַפְשׁוֹ עוֹנָשֵׁי הַגִּיהֶנוֹם וְגַם הַפֶּסִיד תַּעֲנוּגֵי הַגֶּן עֵדֶן, וַיִּתְּבוּנוּ אַז בְּשִׁכְלוֹ הִזָּךְ כִּמָּה תַּעֲנוּגֵי גֶן עֵדֶן הַפֶּסִיד בְּעוֹלָם הַזֶּה כִּי יָפָה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּכָה וּמַעֲשִׂים טוֹבִים בְּעוֹלָם הַזֶּה מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא, וְכִמָּה שְׁעוֹת הָיָה בְּכָל יְמֵי חַיָּיו אֲשֶׁר הִלְכוּ בְּבִטְלָה אֲשֶׁר כָּל שְׁעָה וְשְׁעָה הָיָה יָכוֹל לְהַרְוִיחַ גֶּן עֵדֶן בְּתַעֲנוּגִים נְפִלְאִים אֲשֶׁר עֵין לֹא רָאָתָהּ, וּמַחֲמַת גּוֹדֵל הַתְּשׁוּקָה אֲשֶׁר הוּא רוֹצֶה לְהַתְעֵדוֹ שֶׁם וְהוּא אֵין יָכוֹל לְהַפְגִּס שֶׁם מַחֲמַת שֶׁהוּא מְלַכְלֶךְ בְּצוּאָת עוֹנוּתָיו, הוּא מְרוּצָה לְהַעֲנִשׁ בְּגִיהֶנוֹם בְּעוֹנָשִׁים קָשִׁים וּמָרִים רַק שְׂיָבוֹא אַחֵר כֶּף לְתַעֲנוּגֵי הַגֶּן עֵדֶן, וְאֵין בָּכֹחַ אָדָם לְצִיר גָּדֹל שִׁבְרֵת לְבוֹ וְחִרְטָתוֹ, וְאִם יִהְיֶה לְאָדָם בְּעוֹלָם הַזֶּה אֶחָד מֵאֵלֶּף אֲלָפִים חֵלֶק מִהַצָּעֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שֶׁם בְּעוֹלָם הַבָּא, הָיָה מְכַרְח לְמוֹת מַחֲמַת שְׁלֵא הָיָה יָכוֹל לְסַבֵּל גָּדֹל הַצָּעֵר, רַק בְּעוֹלָם הַבָּא נוֹתֵן לוֹ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא כֹחַ שֶׁיִּכּוֹל לְסַבֵּל זֶה הַצָּעֵר, וְאַז גָּדֹל תְּשׁוּקָתוֹ שְׂיִתֵּן לוֹ רִשּׁוֹת לְחֹזֵר לְבֵיתוֹ לַעֲסֹק בְּתוֹרָה וּבַעֲבוּדָה כָּל יְמֵי חַיָּיו, וּמִמָּרָט שְׁעֵרוֹת רִאשׁוֹ וְקוֹרֵעַ אֶת בְּשָׂרוֹ וְאוֹמֵר אוֹי לִי אֵיךְ הִחֲלַפְתִּי עוֹלָם בְּתַעֲנוּגִים נְצַחִיִּים עַל עוֹלָם חוֹשֶׁךְ, וְהַצָּעֵר הַזֶּה קָשָׁה לוֹ מְכַל יְסוּרֵי גִיהֶנוֹם".

בהסכמה אחת כבר טיהרנו את עצמינו

והנה אפשר לנו בשעה זו על ידי הסכמה אחת לתקן ברגע אחד הרבה מאד, ננסה כעת לחשוב רגע ולהסכים שטרם נבא לדבר נחשוב אם אין חשש לשון הרע או רכילות במה שאנו חושבים לדבר, וכידוע לשון הרע כנגד כולם, וכשנבא לעשות מעשה, נחשוב תחילה אם אין בידינו כעת לעסוק בתורה, וכן בכל דבר ודבר לחשוב תחלה מה רצון הקדוש ברוך הוא מאתנו בזה, ובהסכמה זו כבר טיהרנו עצמינו וממילא נתעלינו ונתקרבנו הרבה לתכלית העולם, כי הוסרו מדרכנו המחיצות המבדילות.

תשובה מעוזן ביטול תורה

איתא בגמרא אמר רב הונא כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה הותרה לו הותרה לו ס"ד אלא נעשית לו כהיתר, מבואר בגמרא בכמה מקומות דרב הונא בא לומר שנעשית לו כהיתר ממש, ולא רק שמתרגל והוקל האיסור בעיניו, ובזה מיושב למה אמר הותרה לו, שאם היה אומר נעשית לו כהיתר, לא היינו שומעין עיקר החידוש שנעשית לו כדבר היתר גמור, והיו מתפרשים דבריו בענין ההרגל, וקא משמע לן שהוא יותר ממה שמובן לנו בפשטות שההרגל גורם, אבל עכשיו קא משמע לן שנעשית לו כהיתר גמור.

ולכן אמרו קדושין כ' א' דפעם ראשונה תניא לא הרגיש ובפעם שניה תניא לא באת לידו, לפי שבודאי יכשל ולא ירגיש שהרי נעשית לו כהיתר כדרב הונא, ומה"ט אמר עולא שם מ' א' שנענש על המחשבה, ואמרו יומא פ"ו א' דתנן אחטא ואשוב תרי זימני כדרב הונא ששוב לא יחזור בו, ואמרו מועד קטן כ"ז ב' בכו בכו להולך כי לא ישוב עוד וגו' רב הונא אמר זה שעבר עבירה ושנה בה רב הונא לטעמיה כו'.

ואמנם אם שב בתשובה שלימה חזר גם כן לשמירתו כדמיעיקרא, ומצינו בגמרא שההרגל מחזק היצר הרע עד שמתקשרים לו בדביקות, כדאמרינן בסנהדרין ס"ג ב' שכשהתחילו ישראל לעבוד עבודה זרה ידעו שאין בה ממש, רק רצו לפרוק מעליהם עול תורה, ושוב לא יוכיחם על העבירות, ואחר כך עבדו עבודה זרה בדביקות במסירות נפש, ואמרו בגמרא בתר דאביקו בה, ופרש"י אחר שנתקשרו בה מעצמן תקפה חבתה עליהם, וכן לענין הטובה כל מה שמרגיל עצמו נעשה לו טבע ואינו רואה דבר זה כנסיון.

ועלינו להתבונן שוב בַּעֲוֹן ביטול תורה שהרגש נשחק מרוב העבירות, עד שנעשית לו כהיתר, ושוכחים להעריך כל רגע של לימוד, ואף האברך שבימי בחרותו התמיד מאד בלימודו, הרי במשך הזמן ברוב הטרדות נעשית לו כהיתר, ואמנם השאיפות הגדולות לתלמוד תורה ולהיות ת"ח קיימות, אבל הרגש לביטולים הקטנים נחלש.

ויש להתעורר בתשובה לחזק הרגש האמיתי שכל שהאדם גדול יותר בתורה, הרי תורתו חשובה יותר, וכל הדברים הנוראים שהובאו בנפש החיים שער ד' לא נשתנו

מחומרתם, ואדרבה יותר נצרך הדבר בדורנו אשר החושך יכסה ארץ, וכל רגע מהתורה מציל את העולם מצרות רבות, וכלשון מרן החזון איש זללה"ה בזמן המלחמות והחורבנות שהלומד בעת הזאת עושה חסד עם כל ישראל.

והשל"ה במסכת שבועות הביא בסיפור המעשה של הב"י והחברים בליל שבועות, ששמעו שם גודל צער השכינה ושמחתה בלימודם, ואמרה להם השכינה אשריכם ששמתם על נפשכם לעטרני בלילה הזה, אשר זה כמה שנים נפלה עטרת ראשי ואין מנחם לי, ואני מושלכת בעפר חובקת אשפתות, ועתה החזרתם עטרה ליושנה כו', ואילו הייתם משערים אחד מאלף אלפים ורוב רבי רבבות מהצער אשר אני שרויה בו, לא היתה נכנסת שמחה בלבבכם ולא שחוק בפיכם, בזוכריכם כי בסבתכם אני מושלכת בעפר, לכן חזקו ואמצו ועלצו בני ידידי המהדרים לפני הקדוש ברוך הוא כו', ואם כך נאמרו הדברים לפני ארבע מאות שנה, כמה צריך להשתדל בכל רגע שאפשר ללמוד בזמנינו.

וראוי לכולם להתחזק מחדש בכח השאיפות כמו בתחלת דרכו, שאין ההצלחה בתכלית העולם נקבעת במעמד החברתי והרבני, ואף לא בפיסגה הגדולה של ת"ח וגדול בישראל, כי העיקר הוא לימוד התורה ועמלה, וזה ביד כל אחד לעשות בד' אמות של הלכה שלו, ולהגיע לתכלית האהוב והנרצה לפניו יתברך.

ג. מעלת התשובה

אנו תמיד נמצאים במצב של אהובים

כשבאים לבקש מחילה מהקדוש ברוך הוא על מה שהכעסנו אותו, יש להתבונן תחילה, בקשר של הקדוש ברוך הוא ובאהבה שהוא אוהב אותנו, ושכל הכעס על החוטאים אינו אלא משום שהוא הכרחי מחמת עוונותינו, ולא ח"ו משום שנחסר במשהו מן האהבה הגדולה.

בענין זה מה ששמענו על הפסוק ביחזקאל "וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בָּיּוֹם בּוֹא גּוֹג עַל אֶדְמַת יִשְׂרָאֵל נָאם ד' א' תַּעֲלֶה חֲמַתִּי בְּאַפִּי", אמר הרב זללה"ה כי מי שאומר שמתכנן שְׂמַתִּי שיבא כך וכך אז אני אכעס זה לא כעס רגיל, זו ראייה שכל הכעס אינו במושגי הכעס שלנו, "דאס איז אראיה אז דער הייברשטער איז קיין מאל נישט אין כעס".

אפשר להסביר הדברים במשל [אף שגם זה אינו כלל בענין הנמשל, אלא קצת לְשִׁבּר את האוזן], הדבר דומה לילד שעשה מעשה שלא כהוגן, ואביו אומר לו "תבטיח שלא תעשה זאת שוב", והבן מתעקש לסרב, והאב מכה אותו והבן עדיין מתעקש, והאב מוכרח להכות שוב ושוב, ובעיני הילד הקטן נראה כאילו הוא מקבל "עונש" אבא כועס עליו, אבל האמת היא, שהאב משתוקק שיגיד כבר "כן, אני מבטיח", כדי שיוכל להפסיק להכותו, הוא "מוכרח" לצער את עצמו ולהכות את בנו, עד שיגיד "כן",

- הילד עלול להרגיש כאילו האבא כועס עליו ומעוניין להכות אותו, אבל אדם שמבין יודע מי הוא זה שרוצה יותר שהילד יהיה טוב ולא יצטרך להכותו, וכמה האבא מצפה ומחכה שבנו יכנע ויאמר רק מילה אחת "כן", כמה הוא מצטער כל פעם שנאלץ להמשיך להכותו, וכי הוא רוצה להכותו בשביל עצמו?! הרי כל מטרת ההכאה כדי שהילד ישתפר ויטיב לו.

על אחת כמה וכמה ביחס העוונות שלנו, הקדוש ברוך הוא אומר לאדם אני מחכה כבר שתגיד שאתה חוזר בתשובה, כדי שאני יוכל לתת לך את כל מה שאני יכול ורוצה ומשתוקק לתת לך, ולא שיש ח"ו יחס של כעס ושצריך ריצוי.

ומעבר לכך, כל מטרת בקשת הסליחה היא כדי שהאדם יתנהג מעתה ולהלן כהוגן, וכמשל הנ"ל, כשהאב אומר לבנו שיבקש סליחה, וכי הוא מעוניין בתהליך בקשת הסליחה, הא אין לו ענין רק במה שישתפר מעתה ולהלן, וכל זאת לא בשביל האבא כלל, רק שמרוב אהבה האבא משתוקק שלבן יהא טוב בשיפור מעשיו וינחל כל טוב.

הקדוש ברוך הוא הרבה יותר קרוב אלינו מכל מיני קורבה, והוא מחכה שנהיה טובים ומחכה שנתפלל שיתן בליבנו להיות טובים, ומחכה שנבקש ויסלח לנו, וכענין שאמרו הבא ליטור מסייעין בידו, כשרק יוכיח שהוא מעונין ליטור מיד יסייעו אותו, וכמו שאמרו "בוא ונתבשם אני ואתה", הקדוש ברוך הוא שמח מכך.

כשעומדים בבקשת הסליחות, צריך לזכור את כל זאת, שהקדוש ברוך הוא שמח לסלוח, ומצפה לסלוח.

כחה של תשובה – לבטל כל גזירה

במדרש שיר השירים רבי אחא בר רבי אבין בר בנימין בשם רבי אחא בריה דר"פ אמרין גדול כחה של תשובה שמבטלת את הגזירה ומבטלת את השבועה, מבטלת הגזירה מנין, שנאמר "כְּתָבוּ אֶת הָאִישׁ הַזֶּה עֲרִירִי גִבֹּר לֹא יִצְלַח בְּיָמָיו כִּי לֹא יִצְלַח מֵאֲרָעוֹ אִישׁ יָשֵׁב עַל כֶּסֶּף דָּוָד וּמִשָּׁל עוֹד בִּיהוּדָה", וכתב "בַּיּוֹם הַהוּא נָאֵם ד' צָבָא אֶקְחָהּ זָרְבָבֶל בֶּן שְׁאִלְתַּיָּאל עַבְדִּי נָאֵם ד' וְשִׁמְתִּיהָ כְּחוֹתֶם כִּי בָּהּ בְּחַרְתִּי נָאֵם ד' צָבָא", מבטלת את השבועה מנין שנאמר "חִי אָנֹכִי נָאֵם ד' כִּי אִם יִהְיֶה כְּנִיָּהּ בֶּן יְהוֹנָקִים מֶלֶךְ יְהוּדָה חוֹתֶם עַל יַד יְמִינִי כִּי מִשָּׁם אֶתְקַנְנָהּ", וכתב "וּבְנֵי יְכֹנְיָה אֶסֶר שְׁאִלְתַּיָּאל בְּנוֹ", רבי תנחום בן רבי ירמיה אמר 'אסיר' - שהיה חבוש בבית האסורין, 'שאלתיאל' - שממנו הושתלה מלכות בית דוד, דבר אחר 'אסיר' - שאסר הקדוש ברוך הוא בשבועה את עצמו, 'שאלתיאל' - ששאל לבית דין של מעלה והתירו לו נדרו, והובא ענין זה בגמרא סנהדרין ל"ח א'.

ועלינו להחדיר לעצמנו:

ג. להתבונן ולהפריד בין העוונות שאנו קרובים לשוב מהן ובין העוונות שאנו צריכים יותר סייעתא דשמיא לשוב מהן, ולא להתיימש מכולן בגלל זה שעומד לנגד עינינו עוונות שעדיין אינו בדרגת תשובה שלימה.

שנינו בסוף מסכת יומא אמר רבי עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מיטהרין ומי מטהר אתכם, ונראה דרבי עקיבא קאי על הפסוק לפני ד' תטהרו, דבאמת

פשטיה דקרא לומר כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם לפני ד' מכל חטאתיכם, אלא לפי שנאמר מכל חטאתיכם לפני ד', דרש רבי אלעזר בן עזריה למעוטי עבירות שבין אדם לחבירו, וכנגד זה הביאו דברי רבי עקיבא שאמר לפני מי אתם מיטהרין שביאר הפסוק כפשוטו לפני ד' תטהרו, והיינו שעיקר הטהרה מן העוונות היא כדי שנהיה ראויים להדבק בד', כי לאחר שנאמר יכפר עליכם "לטהר אתכם" מכל חטאתיכם, הוסיף הפסוק לומר שלפני ד' "תטהרו", ככלה שמטהרת עצמה לפני חתן נכבד, שאין עיקר הכפרה לכפר לנו על עונש החטאים, אלא עיקרה לטהר אותנו שנוכל להדבק בד', ואף העונשים אין מטרתם כעין נקמה וגמול, אלא לטהר אותנו.

ואחר כך אמר ומי מטהר אתכם, והביא על זה שני פסוקים, וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם, ואומר מקוה ישראל ד', ובעלמא אמרינן מאי ואומר, שיש תוספת בפסוק השני, וכאן נוסף בפסוק האחרון שני ענינים, דהפסוק הראשון מירי בהזאה כמו שמזין מי חטאת על טמא מת, ואמנם נטהר מטומאת מת אבל עדיין צריך טבילה במקוה, ועוד שהמזה מטהר את הטמא מרחוק, והוסיף ואומר מקוה ישראל ד', דהוה ליה ליה למימר 'תקות' ישראל ד', אלא לרמז שהקדוש ברוך הוא מטהר את ישראל כמקוה, טהרה גמורה, ועוד שטהרתם בתוכו בדביקות כמקוה ולא בהזאה מרחוק, ומזה יתחזק האדם לתשובה, כי הקדוש ברוך הוא מטהרו כדי שיוכל לידבק בו, והטהרה מהעוונות מסירה המחיצות המבדילות אותו מן הקדושה, ויתרגש מאהבת ד' אותו וחפצו בו.

וכמו שלמדנו שהעוונות הם המרחיקים את האדם מהאפשרות להדבק בד', כן המצוות מקרבות את האדם להדבק בד', כדכתיב והתקדשתם כי קדוש אני, והייתם קדושים לא', וזהו שמבקשים קדשנו במצוותיך, ברוך אשר קדשנו במצוותיו, ועסק התורה כנגד כולם, ובזה הרי כל אחד מרגיש בעצמו מיד איך שעסק התורה מדבקו בקדושה ומדות טובות, וכתב הטור דוחי עולם נטע בתוכנו קאי על תורה שבעל פה, והנה הגרעין של האילן של חיי עולם נטוע בתוכנו בתוך כל אחד מאתנו, ועלינו להצמיחו ולהביא פירותיו, ופירותיו הם פרי עץ החיים חיי עולם אשר נטע בתוכנו.

והנה כתוב שהתשובה נבראה לפני העולם, הקדוש ברוך הוא הוצרך לברא בריה מיוחדת קודם שנברא העולם, ולכאוף למה צריך לברא כזה דבר, הרי בכל בין אדם לחבירו הוא דבר מובן שמבקש ממנו מחילה ומתפייס.

והתשובה לזה שהעולם נברא על פי איסתכל באורייתא וברא עלמא שהמצוות מקיימים אותו והעבירות מחריבים אותו.

היות והמצוות והעבירות הם מציאות קיימת, שהמצוות מקיימים ובונים עולמות, והעבירות מחריבים במציאות, וזהו מציאות קיימת ואי אפשר לשנות את זה שכן הוא סדר העולם, וכמו שהארץ בנפש החיים, - וכן ביאר שם שנברא כח רע בעולם הזה התחתון, והאדם מתקנו ומבטלו על ידי מעשיו הטובים, ומחזקו על ידי עבירות, והמציאות הזו לא תלויה בכונה ורצון, אדם שניסה להרוג את חבירו עשר פעמים ולא הצליח הרי הוא כאדם רגיל אלא שהוא אדם מושחת ורשע, ואילו אדם שבטעות נפל לו הגרזן והרג הרי הוא נקרא רוצח ומותר לגואל הדם להרגו, ולא משתנה לפי הרצון והכונה, ואם כן אם היה הקדוש ברוך הוא מוחל לאדם כדרך בני אדם שמתפייסים זה לזה, עדיין אין זה מתקן את הפגם שנעשה בעולמות, ולזה נברא כח התשובה, שיש בו כח לתקן, כ"ז מבואר בדברי הגר"ח מולאזין.

וזהו מה שהיה צריך לברא לפני בריאת העולם, משום שלפי סדרי העולם הרגילים, אין שום סיבה שיתוקן ויבנה מה ששיבר, אלא הוא כח חיצוני לפני העולם שיש בו כח לתקן, ואם כן אין זו כפרה בלבד, אלא הוא כח מיוחד לתקן, וכן יש בכח התורה כח מיוחד לתקן מעבר לסדרי העולם לפי שגם היא קודם לעולם ואיסתכל באורייתא וברא עלמא, וזהו באמת כח פלא, שאין לו הסבר טבעי.

קשה לו לאדם להאמין בכח הזה, וכדרך היצר הרע שמסובב את האדם בכל הדברים.

בגמרא קידושין מ"ט ב' מבואר להלכה שאדם רשע שקידש אישה ואמר לה הרי את מקודשת לי על מנת שאני צדיק, אפילו רשע גמור מקודשת, שמא הרהר תשובה בדעתו, הנה בהרהור והחלטה לחוד נהפך ליקרא צדיק.

יש לנו את כח התשובה, ומי שמתבונן בדבר, ומבין את ההזדמנות הגדולה לפעול ברגע אחד, שלא זו בלבד שימחול לו הקדוש ברוך הוא עוונותיו, אלא יבנה ויתקן

האדם יודע בעצמו שיש צורך באמיתות, והוא לעשות תשובה שלילית על כל נטייה

כתוב מהגר"ח מואלזין כלל התשובה מדינא דגמרא נקל לצאת, היינו אם יגמור

ויש להפריד בין העבירות שהותרו לו לבין העבירות שהוא בדרגת תשובה,

אם היינו בוטחים בתשובה, היינו מדקדקים יותר

כמדומה שאם היינו מקבלים ידיעה מן השמים שנתכפרו כל עוונותינו, ועלינו

ובנביאים, ואמר מחיתי כעב פשעיך וכענן חטאתיך שובה אלי כי גאלתיך, שובו שובו, ונאמר מכל חטאתיכם לפני ד' תטהרו,

ולכאורה נראה שיש לזה שתי סיבות עיקריות, א' הייאוש וחוסר אמונה בכח התשובה, ב' שהיצר מגדיל את ענין התשובה שצריך מלאכה גדולה בעמל ויגיעה, ועל ידי זה מתייאשים מלהשתדל ונשארים בהרגשת החטאים שהרי בלא"ה לא נוכל לתקן.

והנה כחו של יצר הוא להגדיל ענין התשובה שהיא צריכה עבודה והשתעבדות גדולה, ועל ידי זה להרחיק את האדם מן התשובה, והרי כך היא דרכו בכל הנהגתו עם האדם, שבשעת עשיית החטא מראהו כדבר של מה בכך, ואחר כך נותן לו הרגשה של עברייך שאי אפשר לתקן, וכן בענין התשובה האמת היא שלהטרה מהחושך הגדול הרי התשובה קלה, דהיינו בעונות שהאדם נכשל לפעמים, ובאופן כללי אינו שקוע בעון זה, הרי הוא מתחרט חרטה גמורה, ובקל מקבל עליו על העתיד קבלה שלימה, ואף אם חוזר ונכשל היינו מפני שירד מהמדרגה שהיה בה בזמן שחזר בתשובה כטבע האדם שנחלש ונרדם מהתעוררותו, אבל אם היה נשאר באותה התעוררות כל ימיו, לא היה חוזר על עון זה, וזוהי תשובה כיון שבאותה שעה היתה אמינית.

נתגלגלו חטאים לגדולים כדי ללמד על התשובה

והנה מצינו בגמרא עבודה זרה ד' ב'³ שכלל ישראל בחטא העגל, וכן דוד המלך בחטאו, לא היו ראויים שיעשה על ידם חטא שכזה, היתה צריכה להיות עליהם שמירה מן השמים למנעם, ונתגלגל שחטאו כדי ללמד על בעלי תשובה.

³ וזהו תוכן דברי הגמרא שם אמר רבי יהושע בן לוי שלא ישראל היו ראויין לעשות העגל, שהרי הקדוש ברוך הוא אומר מי יתן והיה לבבם זה ליראה אותי כל הימים וגו' הרי שהיה להם יראת שמים גמורה, ולא היו ראויין לחטא (בסיני נאמר, אלמא גיבורים ואמיצי לבב ביראתם היו. רש"י) אלא ליתן פתחון פה לבעלי תשובה, והיינו דאמר רבי יוחנן משום רבי שמעון בר יוחאי לא דוד ראוי לאותו מעשה ולא ישראל ראויין לאותו מעשה, לא דוד ראוי לאותו מעשה, דכתיב ולבי חלל בקרבי (יצר הרע חלל בקרבי ואין לו כח לשלוט בקרבי, רש"י), ולא ישראל כו' אלא למה עשו לומר לך (גזירת מלך היתה ליתן פתחון פה לשבים, רש"י), שאם חטא יחיד אומרים לו כלך אצל יחיד ואם חטאו ציבור כו' וצריכא כו' יחיד דלא אלימא זכותיה אימא לא, צריכא, והיינו דרשב"נ אמר רבי יונתן מאי דכתיב כו' נאם דוד בן ישי שהקים עולה של תשובה, ואין

הרי לפנינו שגלגל הקדוש ברוך הוא חטא חמור לדוד המלך ע"ה ונכתב בפסוקים באופן היותר חמור וכמו שאמר נתן הנביא לדוד בכבשת הרש, ואף על פי שאמרו שבת נ"ו א' שדוד לא חטא, מכל מקום עיקר גלגול המעשה, וכתובתו בנביא בכל חומרתו, הוא כדי ללמדנו כמה תשובה מועלת שאפילו מחטא חמור כזה של עבירות הכי חמורות אפשר להגיע לדרגת דוד מלך ישראל, עד שאמרו פסחים קי"ט ב' שלעתיד לבוא נותנין כוס של ברכה לאבות ולמשה ויהושע לברך וכל אחד מהם נמנע בגלל פגם שבידו, ולבסוף נותנין לדוד ואומר להם אני אברך ולי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא וגו'.

להתחזק בידיעת כח התשובה

כתב הרמב"ן בהקדמה לחומש דברים ואמנם חסד גדול הוא שהקדוש ברוך הוא חפץ בתשובת רשעים בכל מצב שהם, שאם האדם אינו שב בעצמו הרי הוא מתקן קלקוליו ביסורין, ואם הוא שב למרות שהכעיס וקלקל בחטאיו וראוי לעונש גדול כמבזה המלך, הרי הקדוש ברוך הוא מתעסק בתיקון קלקוליו, כענין שכתוב אם רחץ ד' את צואת בנות ציון וגו'.

וכמו שכתב בנפש החיים שער א' שהחטא עצמו הוא עונשו והוא מוכרח לקבל דינו על ידי אותן כוחות הטומאה שהגביר במעשיו, ובזה ממילא יתוקן הפגם של העולמות ושל נפשו, או על ידי כח התשובה שמגעת עד שרשה העליון עולם התשובה עלמא דחירו ונהירו דכולא, ומשם מתאצל ונשפע תוספת קדושה עלינה ואור מבהיק להתם ולכלות כל טומאה ולתקן העולמות כמקדם, וביתרון אור חדש מעולם התשובה המופיע עליהם, ועי"ש בפרק כ' ביאור פרטות סדר תיקונם והתקשרותם על ידי התשובה, איך שמעורר בקול דברים שלו שיתאצל תוספת קדושה ממנו ית"ש עד שורש הנשמה כו' וכן על ידי עסק התורה בבינה

הכונה שהכשילוהו מן השמים ח", אלא שלפי מעלתו היה ראוי לסייעתא דשמיא להצילו, כמו שאמר השטן לרבי עקיבא קדושים פ"א א' אי לאו דמכרזי עלך ברקיעא הזהירו בדבי עקיבא ותורתו כו' הרי שבגלל ההכרזה הזו נזהר השטן שלא להכשילו, וכן הענין בבני ישראל ובדוד המלך.

יתירה בעומק תבונתו מעורר שיתאצל תוספת קדושה על שורש נשמתו ומשם לנשמתו להחזירה שתאיר עליו אורה להשכילו בתורה הקדושה כו', עכ"ל.

ויש להתחזק באמונה בכח התשובה, כי יותר ממה שהאדם רוצה בה, הרי הקדוש ברוך הוא חפץ להיטיב עמו בזה, ואמרו יומא פ"ו ב' עבירות שהתוודה עליהם יום הכיפורים זה לא יתוודה עליהם יום הכיפורים אחר, ומשמע הטעם מפני שכבר נתכפרו, עי"ש ברש"י ד"ה וחטאתי, ונחלקו תנאים אם חזר והתוודה הרי זה מגונה או משובח, והנה עבירות שאינו עתיד ליכשל בהם עוד, הרי תשובתו שלימה, ואלו שלא הגיע לדרגה כזו מכל מקום כיון שרצונו בתשובה ומתפלל על זה, גם זוהי דרגה מסוימת של תשובה.

למדנו מזה שהקדוש ברוך הוא הקדים כח סליחה כדי שלא יתייאש האדם מעבירות שבידו, וימנע מלהמשיך במלחמתו עם היצר הרע, ונמצא שהסליחה עוזרת ליראת ד', וממילא מובן כחו של יצר להחליש האמונה בכח התשובה, כי נבראה לבטל טענותיו, והפסוק מסיים יחל ישראל אל ד' כי עם ד' החסד והרבה עמו פדות והוא יפדה את ישראל מכל עוונותיו, וכבר נתבאר ענין הפדיון מהעוונות שנבראו מלאכי חבלה מהעוונות ונהרסו עולמות הקדושה, והפדיון הזה כפדיון שבויים מיד המשחיתים ותיקון העולמות.

בפרשת נצבים "כִּי הַמִּצְוָה הַזֹּאת אֲשֶׁר אֶנֶכִּי מִצְוֶה הַיּוֹם לֹא נִפְלְאת הִיא מִמֶּנִּי וְלֹא רִחֲקָה הִוא. לֹא בְשִׂמִּים הִיא לֵאמֹר מִי יַעֲלֶה לָּנוּ הַשְּׂמִימָה וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. וְלֹא מֵעֶבֶר לֵאמֹר מִי יַעֲבֹר לָנוּ אֶל עֶבֶר הַיָּם וְיִקְחָהּ לָנוּ וְיִשְׁמַעְנוּ אֹתָהּ וְנַעֲשֶׂנָּה. כִּי קָרוֹב אֵלֶיךָ הַדָּבָר מְאֹד בְּפִיךָ וּבִלְבָבְךָ לַעֲשׂוֹתוֹ" וביאר הרמב"ן דקאי על מצות התשובה, וכל הנביאים מזהירים על התשובה ומבטיחים כחה, ומכל זה למדנו כמה גדול כחו של יצר ביאוש מן התשובה, וצריך להתחזק באמונה שלימה בכח התשובה.

הרגשת ריחוק - פגיעה בכבוד שמים

ויש להבין מהו הטעם של תנא קמא שלדבריו חמור כל כך כשחוזר ומזכיר עונותיו הראשונים, אבל כשנתבונן בחסדי ד' והתייחסותו לחוטא ששב, נבין שזה שחוזר ומזכיר חטאו ומתייחס לזה כאילו לא נמחל לו, הרי הוא מתכחש לכל הטובה

ובגמרא שם אמרו אמר רבי יצחק אמרי במערבא משמיה דרבה בר מרי בא וראה שלא כמדת הקדוש ברוך הוא מדת בשר ודם, מדת בשר ודם מקניט את חבריו בדברים ספק מתפייס הימנו ספק אין מתפייס הימנו, ואם תאמר מתפייס הימנו ספק מתפייס בדברים ספק אין מתפייס בדברים, (דהיינו שמתפייס רק בדורון או בפיצוי אחר), אבל הקדוש ברוך הוא אדם עובר עבירה בסתר מתפייס ממנו בדברים, שנאמר קחו עמכם דברים ושובו אל ד', (לשון בסתר צ"ב, דהא בקרא מיירי שעבדו עבודה זרה בגלוי, ועמהרש"א שכתב דבגלוי יש דין של בית דין, וברש"ש כתב דיש חילול השם, ובפשוטו אם הגירסא נכונה לא בא לאפוקי בגלוי, אלא לומר שעשה עבירה גמורה ולא הקנטה בדברים בלבד), ולא עוד אלא שמחזיק לו טובה שנאמר וקח טוב, ולא עוד אלא שמעלה עליו הכתוב כאילו הקריב פרים, שנאמר ונשלמה פרים שפתינו, שמא תאמר פרי חובה ת"ל ארפא משובתם אוהבם נדבה.

להתבונן באהבת השם יתברך

ואחרי הקירוב הזה של הקדוש ברוך הוא אל השב לפניו, אפילו בעבודה זרה החמורה כדכתיב ולא נאמר עוד א-להינו למעשה ידינו, אם כן מובן שמי שאינו מקשר נפשו אל הקירוב הזה, ומרגיש כתינוק שמבין את כעס אביו ופיוסו כעין שוטר ושופט, ואינו מבין גודל השמחה שיש לאב בתשובת בנו לטובת בנו, הרי הוא באמת גורם סלידה וריחוק ופגיעה בכבוד שמים בזה שמגלה דעתו איך הוא מתייחס לאהבת השם אותו ומראה בדבריו שאינו מתקשר ומתקרב מהיחס הזה, ומרגיש עדיין רחוק וזר ומזכיר עונות ראשונים כאילו לא היה כאן פיוס, והפסוק אומר "דַּרְשׁוּ ד' בְּהַמְצָאוֹ קִרְאָהוּ בְּהִיתוֹ קְרוֹב. יַעֲזֹב רָשָׁע דַּרְכּוֹ וְאִישׁ אֶן מַחֲשַׁבְתּוֹ וְיִשָּׁב אֶל ד' וְיִרְחַמְהוּ וְאֵל אֶ - לִקְיָנוּ כִּי יִרְבֶּה לְסִלּוֹחַ. כִּי לֹא מַחֲשַׁבֹתִי מַחֲשַׁבֹתֶיכֶם וְלֹא דַרְכֵיכֶם דַּרְכִּי נֹאם ד'"

והכתוב ממשיך "כִּי גָבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ כֵּן גָּבְהוּ דְרָכַי מִדְרָכֵיכֶם וּמִחֻשְׁבֹּתַי מִמִּחֻשְׁבֹּתֵיכֶם", - שאם נכיר אדם נוח שמתפייס מהר ומרגיש הפיוס והקירוב, הרי בכל המושגים ששייך לאדם עדיין גבהו דרכי הקדוש ברוך הוא עמנו כגובה שמים מארץ, ובכל התקרבות מסוימת שהאדם עושה מעצמו, אפילו שהיא רק טיפה בים של חובותיו, הרי הוא מקבל יחס מיוחד על המשהו שעשה, ולכן לא ימעט בעיני האדם כל משהו טוב שמתעורר לו, כגון שמכוין בברכה אחת כראוי, לא יתן לעצמו הרגשה של ביטול בתוך ים הברכות שלא כיוון בהם, כי אין היחס מהשמים אלינו כן, בלי מושג ממחשבות בנ"א.

וקצת אפשר לראות מושג בזה מהפסוק "זָכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהַבְתָּ כָּל־לִילְתֶּיךָ לְכַתֹּב אַחֲרַי בְּמִדְבָּר בְּאֶרֶץ לֹא זְרוּעָה", ולכאורה רחוק מאד להתייחס להליכת בני ישראל במדבר כחסד, הרי הם היו מעוניים בעבודת פרך, ויאנחו ויזעקו מן העבודה, וירעו אותם ויענום, והקדוש ברוך הוא הוציאם ברכוש גדול, בעמוד אש וענן, והכה את המצרים בארצם ובים ולא חסרו דבר, ואיך אפשר להתייחס ליציאה הזו כחסד, אבל היות ויש כאן גם משהו מסוים של הקרבה בהליכה למדבר, הקדוש ברוך הוא מתייחס לנקודה הזו וקורא לה חסד נעורך.

וכן בברכת אבות הקדוש ברוך הוא מתייחס לאבות שעשו עמו חסד בקיום מצוותיו, בזמן שבאותה ברכה אנו אומרים שגם האבות לא היה להם קיום בלא חסדי ד', דזהו זִכָּר חֶסֶד־י אֲבוֹת וּמֵבִיא גּוֹאֵל לְבְנֵי בְנֵיהֶם בְּאַהֲבָה, ומלבד שמכיר טובה לאבות, עוד מביא גואל לְבְנֵי בְנֵיהֶם, וּלְמַעַן שְׁמוֹ, והכל בְּאַהֲבָה.

בכל מצב ניתן להגיע למצב של לפני החטא

בי"ג מידות אומרים "ד' ד'" וביארו בגמרא אני הוא קודם שיחטא האדם ואני הוא לאחר שיחטא האדם ויעשה תשובה, והענין שלא תהא לאדם הרגשה, שהוא כבר לא ראוי להיות רצוי ואהוב לפני הקדוש ברוך הוא כצדיק גמור, אלא בכל מצב שהוא נמצא בו, הוא יכול להגיע למחיקת העבר כקודם החטא.

ואפשר שיש בזה עוד ענין, לפי המבואר בנפש החיים שיש עולמות שאין החטא מגיע לפוגמן, והתפלה מגעת עד כסא הכבוד, במקום שלא הגיע החטא לפגמו, וזה

וכל אחד יכול להתפלל לפני הקדוש ברוך הוא במצבו עם כל החסרונות שבו, שיתן בלבם למרות הכל לעשות טוב, כי הרי באמת יש בו הרצון הזה, ובידי שמים ליתן לו הכל על ידי כח התפילה, וכמו שכתב מרן החזון איש זללה"ה דכל שמגיע על ידי התפילה של האדם עצמו או של חברו עליו מיקרי בחירה.

ביד בולנו לתקן הכל

ועוד מכוחות היצר הרע להראות שכבר אי אפשר לחזור מקלקולו, כמו שמצינו שהלך אלישע לדמשק להחזיר את גיחזי בתשובה, אמר לו כך מקובלני ממך כל המחטיא את הרבים אין מספיקין בידו לעשות תשובה.

וכן מצינו בחגיגה ט"ו א' שאמר רבי מאיר לאחר חזור בך, א"ל כבר שמעתי מאחורי הפרגוד שובו בנים שובבים חוץ מאחר, וביאר הרב זללה"ה בחו"ב חגיגה שם דאין התשובה ננעלת בפני כל אדם, אלא שנטלו ממנו את הסייעתא דשמיא לחזור בו, וכמו שכתבו תוספות בשם ירושלמי דאמר רבי מאיר על אחר דומה שמתוך תשובה נפטר, וכן אלישע הלך להחזיר גיחזי, ולא נתייאשו בגלל שהחטיאו את הרבים, והנה עם טענות כאלו סותם השטן את האדם מן התשובה, אבל באמת התשובה קרובה לכל אדם, אלא שהחטאים סותמין עיניו ומושכינ אותו אליהם, ועלינו להתחזק ולהאמין בכח הגדול של התשובה שקדמה לעולם ובכוחה לתקן הכל בכל מצב שהוא.

מן האמור נלמד שביד כולנו לתקן הכל, בכל מצב שהוא, ולבנות הכל מחדש ביתרון האור ממה שהיה קודם לכן, ומה שאנו מתרפים מלתפוס המתנה הזו בשתי ידיים זה בא מחוסר האמונה והבטחון שאמנם שייך מצב כזה, ומכחו של יצר שניתן לו להטעותינו בכח גדול בגלל ריבוי עוונותינו שמבדילים בעדינו מלראות האמת.

ה. התפילה לתשובה

התפילה לתשובה – יותר מכל הבקשות

התפלה והבקשה לתשובה והמחשבה והשאפה לזה, זוהי גם כן דרגת תשובה מסוימת, שהוא מכניע עצמו ומכיר בחטאו ובחובתו לשוב ולעשות רצונו, והבא ליטהר אין מתייחסים אליו בריחוק כדרך שבשר ודם מתייחס אל הבא לפייסו על מה שפגע בו, אלא אדרבה מסייעין אותו כמו שאמרו בא ונתבשם אני ואתה, והקדוש ברוך הוא מצפה לתשובתו ושמח לקראתו, וזה יותר מכל הבקשות שאדם מבקש לעצמו, שכאן הוא מבקש דבר שהקדוש ברוך הוא הניחו ביד האדם, כענין שכתוב מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי, ואמרו חז"ל עבודה זרה ה' א' שהיה להם לומר תן אתה, הרי לפנינו דבר שכביכול הקדוש ברוך הוא מודיע לנו שרצונו שנבקש ממנו על זה, וממילא יש יחס אחר לבקשה כזו.

התשובה שעל ידי התפילה היא בכלל "שובו אלי"

בדרשת מהר"ח מואלזין לראש השנה מתחיל בדברי המדרש איכה, אמרה כנסת ישראל לפני הקדוש ברוך הוא רבונו של עולם שלך הוא, השיבנו, אמר להם שלכם הוא שנאמר שובו אלי ואשובה אליכם אמר ד' צב-אות, אמרה לפניו רבונו של עולם שלך הוא שנאמר שובנו אלוקי ישענו, לכן נאמר השיבנו ד' אליך ונשובה, ועי"ש מה שכתב בזה, ולפי הלשון במדרש תחלה אמרה כנסת ישראל השיבנו סתם לא מהאי קרא, ולבסוף מייתי קרא דהשיבנו ד' אליך, ואחר כך מבאר המדרש המשך הפסוק מהו חדש ימינו כקדם, ואינו בא לבאר למה נאמר השיבנו, והנה כנסת ישראל לא אמרה שובה אלינו ונשוב אליך, אלא שובנו א-לוקי ישענו דהיינו שהקדוש ברוך הוא ישיב את שניהם יחד, לכך נאמר השיבנו וגו', וכן מבואר בילקוט תהילים לא אתה תשוב לעצמך ולא אנו נשוב לעצמינו אלא שנינו כאחד שנאמר שובנו א-לוקי ישענו, ועי"ש עוד קראי דשובה ישראל ושובה ד' עד מתי.

והענין מבואר, שאם התשובה תבא על ידי תפלתינו, הרי זה גופא בכלל שובו אלי ואשובה אליכם, וכמו שכתב מרן החזון איש זללה"ה בביאור הפסוק מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אותי, ואמרו עבודה זרה ה' א' שהיה להם לומר תן אתה, שמה שנותנים מן השמים על ידי תפלה נחשב בידי אדם. וממשיך הגר"ח ז"ל הנה בעוונותינו הרבים אנו הולכים בויכוח הזה, זמן כביר וארוך, ובסוף הדברים כתב שכנסת ישראל בקשה עוד שובנו אלקי ישענו ר"ל שעל כל פנים תושיע ותסייע אותנו לעשות תשובה שלימה, ומסיים לכך נאמר חדש ימינו כקדם כאדם הראשון, ר"ל כמו שפתח לו הקדוש ברוך הוא פתח לתשובה כן בקשה שיסייעה גם כן לעשות תשובה שלימה, ע"ש.

גם במצב של "מאוס מאסתנו" יש לבקש "חדש ימינו בקדם"

יש עוד ללמוד מן הפסוק הזה שאפילו במצב של כי אם מאוס מאסתנו, [כמבואר בפסוק שאחרי זה], אפשר לבקש חדש ימינו כקדם, כמו שמפרש במדרש דחדש ימינו כקדם ר"ל כאדם הראשון קודם החטא, שהיא הדרגה הגדולה שלא זכו לה בכל הדורות אלא בני ישראל בהר סיני משקיבלו את התורה עד שחטאו בעגל, ולמדנו מזה שאין להתיאש אפילו אם הגיעו למצב של מאיסה ח"ו, ואין להסתפק בבקשה מועטת, אלא חדש ימינו כקדם, וזהו לשון חדש ימינו להחזיר המצב שהיה בינינו קודם החטא.

תשובה מאהבה ותשובה מיראה

בגמרא יומא פ"ו ב' יש כמה חילוקים בין מי שעושה תשובה מאהבה לתשובה מיראה, ואחד החילוקים שמי שעושה תשובה מיראה זדונות נעשות לו כשגגות, ומי שעושה תשובה מאהבה זדונות נעשות לו כזכויות.

והרב זללה"ה ביאר טעם הדבר במכתבי התעוררות⁴, שמי שעושה תשובה מראה
הוא שב משום שהוא פוחד שיתנו לו עונש, וברגע שאומרים לו לא תקבל עונש

⁴ וז"ל במכתב משנת תש"ה מכתבי התעוררות ח"ב פ"א כ"ג... והחילוק הוא בשגגה, כי מי שזכה לאהבתו

הוא נרגע, ממילא זדונות נעשות לו רק כשגגות, כי זה מה שהוא חיפש, הוא הרי חש מהעונש החמור של מזיד - ועל זה הוא לא יקבל עונש, מפני שכבר אינו כמו עבריין, ובדרך כלל השב מראה מרגיש על השוגג שהוא לא אשם כל כך, ואינו מתירא מענשו.

ולעומתו זה שעושה תשובה מאהבה, הרי הסיבה שהוא חוזר בתשובה לא העיקר בגלל העונש, אלא איכפת לו שעשה עבירה, אפשר להמחיש את הכאב של מי שנכשל בעבירה, במשל לאדם שזרק אבן ובטעות היא פגעה ברבו, אומרים לו אתה לא אשם, אבל הוא לא מוצא לעצמו מקום ממה שקרה בגללו, והצער הזה כואב לו משום שבאמת איכפת לו מה שעשה, זה נקרא תשובה מאהבה לא שהוא פוחד ממה שיקרה לו, אלא איכפת לו התוצאה הרעה שיצאה ממה שעשה.

והרי מי שקצת מתבונן מרגיש חוסר נעימות גדולה מכל עבירה שעבר, כמו שמאריך הגר"ח מולאז'ין⁵ שמי שיודע עד כמה הוא מחרים בכל חטא קל שלו בעולמות העליונים, ובבית המקדש העליון, ועד כמה הגביר את כוחות הטומאה בעולם, יתמלא בפחד וחלחלה, שהרי מחשבה אחת אשר לא טובה של יהודי פוגמת ומגבירה את כוחות הטומאה הרבה יותר מכל מה שעשה טיטוס בבית קודש

יתברך אף אם שגג באיזה איסור היטב יחרה לו עד מות, כי על ידו נעשה דבר זולת רצון הבורא יתברך, - אבל מי שאין לו אלא יראה בהעדר אהבה, - - - ונמצא שזה אף שמתחרט על דברים שעשאו במזיד, ותשובה מועלת לאשוויי כדבר שאינו מתחרט עליו, וכגון האוכל כזית חלב ומצטער על שאכלו ונתחייב כרת, ומחצי זית גם עכשיו אינו פורש, שודאי לא יתכפר לו על איסור אכילת חלב בפחות מכזית, שהרי על זה טרם שב בתשובה, וזהו שאמרו בעושה תשובה מראה שזדונות נעשות לו כשגגות, ר"ל כמדריגת החטא שאינו שב עליה, עכ"ל.

⁵ וז"ל בנפש החיים ש"א פ"ד בתוך הדברים שם "ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחיל ורעדה. בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל חס ושלום. הרבה יותר ממה שהחריב נבוכדנצר וטיטוס. כי הלא נבוכדנצר וטיטוס לא עשו במעשיהם שום פגם וקלקול כלל למעלה, כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהיו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ד' טמאו כביכול המקדש העליון. ועל ידי כך היה להם כח לנבוכדנצר וטיטוס להחריב המקדש של מטה - - - בעת אשר יתור האדם לחשוב בלבבו מחשבה אשר לא טהורה בניאוף ר"ל. הרי הוא מכניס זונה סמל הקנאה בבית קודש הקדשים העליון נורא בעולמות העליונים הקדושים ח"ו. ומגביר ר"ל כחות הטומאה והסטרס אחרא בבית קודש הקדשים העליון. הרבה יותר ויותר ממה שנגרם התגברות כח הטומאה ע"י טיטוס בהציעו זונה בבית קודש הקדשים במקדש מטה. וכן כל חטא ועון אשר כל איש ישראל מכני' בלבבו ח"ו אש זרה. בכעס או שארי תאוות רעות ר"ל. הלא הוא ממש כענין הכותב (ישעיה סד) בית קדשנו ותפארתנו אשר וגו' היה לשריפת אש. הרחמן ית"ש יצילנו". עכ"ל.

●● לב ●●

צריך לחדד את הדברים, לא אומרים כאן שלא צריך לצעוק בסליחות, כי בודאי כל אחד שנרגש בסליחות, היכן שנרגש, חבל להפסיד את זה, ובודאי שלא ראוי להתעלם מזה.

אבל צריך להכיר שסליחות זה בקשה עם מעט אי נעימות!

עוד שמענו מהרב זללה"ה שהיה אדם אחד שאמר שהוא הולך לומר סליחות, אמר לו החפץ חיים: סליחות להגיד? הקדוש ברוך הוא אומר שהוא סולח, אנחנו צריכים 'לבקש'.

אין הכונה לעשות שינוי באמירת הסליחות, רק שאדם יזכור לרגע את הבושה שיש לו ממה שעשה בעולם, ויבקש באמת כמי שמבקש סליחה.

גם לא צריך לשבת כל הזמן עם חידוד ההרגשה..., מספיק שרגע אחד לפני הסליחות או בסליחות הוא יזכור את הפרט הזה, זה מספיק בשביל כל הסליחות כמו שכתב הגר"ח מולאזין שמי שבתוך הלימוד יש לו רגע אחד של לשמה, זה כבר עושה את כל הלימוד ללשמה, ומביא על כך ראייה מגמרא, גם מי שאין כונתו לשמה, כגון שלומד בשביל כבוד או כל דבר, ובאמצע הלימוד יש לו איזה רגע שבאמת מעניין אותו איזה פרט מה כתוב כאן, זה כבר לשמה⁷.

לזכור את הפרט הזה להקדים לחשוב לרגע שבאים כאן לבקש משהו עם הרגשה של חוסר נעימות, כמו שאדם מרגיש לא נעים כשציער את רעהו, מה עשיתי, נחשוב לרגע מה ציפו מאיתנו ומה עשינו, ומה עושה כל עבירה או כל ביטול תורה, וכמה שאדם יותר קרוב הוא מרגיש יותר את הבושה במעשיו.

⁷ וז"ל נפש החיים פרק ג' "שכיון שעסק בתורת ד' בתמידות בלתי ספק שהיה כונתו פעמים רבות גם לשמה כמו שהבטיחו רז"ל שמתוך שלא לשמה בא לשמה כי אין הפי' דוקא שיבא מזה ללשמה עד שאחר כך יעסוק בה תמיד כל ימיו רק לשמה אלא היינו שבכל פעם שהוא לומד בקביעות זמן כמה שעות רצופים אף שדרך כלל היתה כוונתו שלא לשמה עם כל זה בלתי אפשר כלל שלא יכנס בלבו באמצע הלימוד על כל פנים זמן מועט כונה רצויה לשמה ומעתה כל מה שלמד עד הנה שלא לשמה נתקדש ונטהר על ידי אותו העת קטן שכיון בו לשמה".

ו. מעלת מקצת תשובה

יפה "שעה אחת" של תשובה

שנינו באבות פ"ד מ"ז הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה ויש לפרש כי בעולם הבא התשוקה היותר גדולה היא לעשות נחת רוח ליוצרו יתברך, וזה אפשר לעשות רק בעולם הזה בתשובה ומעשים טובים, ולכן בני העולם הבא אומרים שיפה שעה אחת כו', וכעת הננו מתכנסים לשעה אחת של תשובה, ויהיו נא אמרינו לרצון לפני אדון כל.

מעלתה של נטיה קטנה של תשובה

והנה היצר הרע מגדיל ענין התשובה כדי להרחיקה מן האדם, אבל באמת האוצר הזה הוא דבר נפלא, שממש לא יאומן כמה רחמים ורצון יש בכל נטיה קטנה של תשובה, וזה לשון הרמב"ן על הפסוק כי קרוב אליך הדבר מאד בפיו ובלבבך לעשותו, המצוה הזאת על התשובה הנזכרת, כי והשבות אל לבבך ושבת עד ד' א' מצוה, שיצוה אותנו לעשות כן כו', כי אין הדבר נפלא ורחוק ממך, אבל קרוב אליך מאד לעשותו בכל עת ובכל מקום, וזה טעם בפיו ובלבבך לעשותו שיתוודו את עוונם ואת עון אבותם בפייהם וישבו בלבבם אל ד', ויקבלו עליהם היום התורה לדורות כו'.

ואיתא במדרש רבה שיר השירים פ"ב ופ"ה אמר הקדוש ברוך הוא לישראל בני פתחו לי פתח אחד של תשובה כחודה של מחט, ואני פותח לכם פתחים שיהיו עגלות וקרניות נכנסות בו, אילו היו ישראל עושין תשובה אפילו יום אחד מיד הם נגאלין ומיד בן דוד בא, אמר הקדוש ברוך הוא לישראל הרפו ממעשיכם הרעים ועשו תשובה כהרף עין ודעו כי אנכי אלקים, למדנו מכאן שאפילו יום אחד ורגע אחד של תשובה מביא הגאולה.

להעריך כל עבירה ששב ממנה

והנה כמו שכל מצוה נוספת יש לה חשיבות בפ"ע, וכן כל עבירה בפני עצמה, כך בענין התשובה כל עבירה ששב ממנה יש להתייחס לזה כעשיית מצוה וכמניעת עבירה יחד, ולא לזלזל בזה כמו שאין לזלזל במצוה נוספת ועבירה נוספת בגלל ריבוי המצוות והעבירות, וכל עבירה ששב ממנה הרי היא בטלה וגם מקבל שכר על חזרתו ממנה, וכל אדם לפי תכונותיו הטבעיות וההרגליות יודע מה הם העבירות שנמשך אליהם, ואיזה מהן שנכשל באופן מקרי, ויעביר תחלה העבירות המקריות, ויתפלל וישתדל לשוב מן ההרגליות, -וז"ל רבינו יונה: אם כשלת באחד מהם תמיד, חזק ואמץ לשפוך שיח והרבה תפילה ותחנון ואזור חיל לקיים כל דברי עיקרי התשובה ותוסיף לקח מן הדרכים כו' בשער ה', ותמצא חנינה ותינתן לרחמים.

כל רצון של אדם להשתנות זה תשובה

קין היה ראשון בעלי התשובה, ומה היא התשובה הגדולה של קין? שהוא אמר גדול עווני מנשוא, הוא בא בטרונא, גדול עווני מנשוא? האם אי אפשר לסבול את העוון? ואעפ"כ זה כבר גם כן תשובה, הוא הסכים להגיד שהוא עשה עבירה, אדם מכיר את העוון והוא יודע שהוא לא היה כהוגן זה כבר גם כן תשובה.

כל רצון של אדם להשתנות זה תשובה, זה משפיע, זה מכפר לו, אף שיש דרגות בתשובה.

היצר הרע אומר לאדם שתשובה זה דבר גדול, ועבודה גדולה, וכל מה שכתוב בספרים, והדרך רחוקה עד שיעיד עליו יודע תעלומות, שלא ישוב לכסלה עוד, כמו שכתוב ברמב"ם, והרי בורא עולם מעיד על כולם שיחזרו, והא ראייה שיש חטא כל שנה מחדש, והתשובה היא, שאין הכונה ברמב"ם שהקדוש ברוך הוא יעיד על העתידות, אלא שבאותו הרגע הוא חושב באמת, שאם הוא ישאר בדרגה הזו שהוא נמצא בה עכשיו הוא יהיה צדיק, רק צריך להזהר שזה לא יהיה מזויף, אלא יהיה אמיתי.

אם עושים מזה דבר גדול כבר מתייאשים, זה אבוד וזה אבוד, זה גם כן חלק מהחוסר אמונה בתשובה, אם מאמין שכל מה שעושה תשובה מתכפר, ובכל הסכמה להיות יותר טוב, החטא הישן נמחק ולא חוזר, כמו שמבואר שאם חוזר ומתודה אומרים לו מה אתה מתודה, ואם מאמינים כראוי שזה נמחק הרי זה גם כן מסייע לעשות תשובה יותר בקלות.

ז. מהי עיקר התשובה

כמה התשובה דבר קל ופשוט

הטעות שבידיעה עד כמה התשובה ותיקון כל הקלקולים הוא דבר קל ופשוט, היא הגורמת למנוע מבני אדם לעשות תשובה, אם היינו מאמינים שבמילה אחת אפשר להפטר מכל כך הרבה עבירות מכל כך הרבה יצר הרע, אם היינו מאמינים ומרגישים את האמת הזו בחזקה, היה לנו הרבה יותר קל לעשות תשובה, הכל מורכב מהרגשות של חוסר אימון בכך שאפשר למחוק הכל, אבל מי שיקרא בנפש החיים וידע להכיר את האוצר הנפלא של תשובה, בקל יוכל להשתמש בזה, כי הוא הרי מוכן להודות שהוא לא בסדר ולהחליט שיהיה בסדר, וזהו כח התשובה, קחו עמכם דברים ושובו אל ד'. להתייחס לזה שהוא חטא ומודה ועוזב וכשהאדם אינו מאמין כל כך בכח התשובה, הרי הצער שיהיה לו לעתיד לבא מעצם הידיעה הזו גדול מאד, שאילו היה יודע האמת של כח התשובה היה יוצא בקלות מרוב עבירותיו, כי בהרבה עבירות הוא באמת במצב של חרטה, אבל חסר רק את ההתייחסות לחשוב על זה, להודות ולבקש ולקבל. והיה חוסך לעצמו כל כך הרבה צרות בעולם הזה ובעולם הבא.

וגם אם אירע לאחר זי שנכשל בהם שוב, אין זוכרים לו העוונות הראשונים, שהם כבר נמחלו לו על ידי התשובה, וכפי שמפרש הרב זללה"ה במכתבים שמה שכתב הרמב"ם שיעיד עליו יודע תעלומות שלא ישוב לכסלה עוד אין הכונה שיעיד שבאמת לא יהיה כך, ואדרבה מצינו שיועד להעיד שבאמת יהיה עוד מכשולות וכדכתיב וקם העם הזה וזנה וגו' שיועד שיחזרו להיכשל, וכונת הרמב"ם שיעיד עליו יודע תעלומות שאם הוא ישאר במצב הזה שהוא עכשיו בזמן התשובה לא יחזור להיכשל ואף שאחר כך האדם יורד מהמצב הזה, מכל מקום בזמן של התשובה הוא היה במצב שבאמת היה ראוי להחזיק בזה שלא להיכשל והרי זה תשובה אמיתית ועונותיו הראשונים נמחלו, ומה שאחר כך נכשל הוא חשבון חדש, וכבר הארכנו בזה.

והנה מי שבא להיטהר מכל עוונותיו, יש לו להפריד בין דברים שנכשל בהם בדרך מקרה, והוא מרגיש שאינו נפגש בהם בנסיון בכל יום, יש לרכז את כל העבירות הללו ולהיפטר מהם ברגע אחד ממש, החלטה של רגע והוא כבר נקי מכל העבירות האלו, רוב המכשולות הגדולים שעומדים לנגד עיניו, התשובה היא תשובה שלימה, ובאמת ברוב הדברים של האדם אינם דברים שהוא חי בהם, אלא שהוא נכשל בהם במקרה ובאמת רוצה להתנהג כראוי, [לשם משל מי שהיזז מוקצה בשבת או בירך ברכה בטעות או פגע בחבירו וכל כיוצא בזה], אמנם יש דרגות בתשובה, יש שמצטער מאד עד שזדונות נעשות זכויות, ויש שנעשות כשגגות, אבל להיפטר מהעוון החמור, הדבר קל מאד.

ולענין שאר עבירות שעדיין מרגיש שאיננו מצליח להגיע להחלטה שבמצבו כעת הוא מוגן מהם, תפקידו לחדד לעצמו שאיננו מרוצה מכך, וממתין ומצפה לסייעתא דשמיא לעבור את הנסיון הזה, ולהתפלל על כך, וגם זו דרגה מסויימת של תשובה, ולפי רצונו ותפילותיו, והתמדתו בתורה, יזכה להינצל מנסיונותיו.

מכתב שכתב הרב זללה"ה לפני מספר שנים על מנת ללמדו לאברכים, וז"ל:

באתי להעיר על דבר הפער שבין מחשבותינו למעשינו, ומסתבר שגם כל דיני האדם לעתיד לבא, הוא מכל אדם לפי הבנתו, והנה כל אחד מאתנו מאמין באמונה שלימה שהקדוש ברוך הוא יחיד בעולמו ואפס זולתו, והוא המשמר נשמותינו בקרבנו בכל רגע ורגע בניסים תדירים, והוא צונו חוקים ומשפטים אשר יעשה אותם האדם וחי בהם.

והנה כתב הגר"ח ז"ל בכתר ראש דתשובה דאוריתא קל לקיימה שאינה אלא הסכמה בלב לעזיבת החטא אם כן איפא ננסה כל אחד בלבו בשעה זו להסכים

הסכמה שבכל צעד ושעל ישאל לעצמו מה רצונו יתברך מאתנו ברגע זו, ועל פי זה לקבוע את העתיד.

ויסכים שטרם בואו לדבר יחשוב אם אין חשש לשון הרע או רכילות במה שחושב לדבר, וכידוע לשון הרע כנגד כולם, וכשיבא לעשות מעשה, יחשוב תחילה אם אמנם אין בידו כעת לעסוק בתורה, עכ"ל.

לא לכולם יש לעתיד לבא אותו המשפט, כי מי שידע ולא נהג על פי ידיעתו נתבע על כך הרבה יותר, [וכמבואר שבת ס"ג ב'], ועוד ממרן החזון איש זללה"ה "גיהנם מיועד רק לתלמידי חכמים", העמי ארצות לא ידעו מה רוצים מהם, ולעומת זאת אלו שיודעים, מהם אפשר לתבוע הרבה יותר,

זהו כל ענין התשובה, להחליט שמכאן ואילך הוא יתנהג כהוגן, ומבאר שם הגר"ח מולאזין שזהו כמו בבדיקת חמץ שכשעושים בדיקת חמץ וטורחים בנקיון, אבל שוכחים את העיקר ה"ביטול", כך גם כאן כשעוסקים בסיגופים וכו' עלולים לשכוח את העיקר והוא עזיבת החטא, - **הסכמה** זו כל התשובה.

החלטה, זה כל מה שדורשים מהאדם, ברגע זה אני מחליט שמעכשיו אני יחשוב מה הקדוש ברוך הוא רוצה ממני כל רגע, ותו לא מדי.

הדברים מבוארים בדברי הנביא

"ואותי יום יום ידרשון ודעת דרכי יחפצון כגוי אשר צדקה עשה ומשפט א' לא עזב ישאלוני משפטי צדק קרבת ד' יחפצון: למה צמנו ולא ראית ענינו נפשנו ולא תדע הן ביום צמכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו: הן לריב ומצה תצומו ולהכות באגרף רשע לא תצומו כיום להשמיע במרום קולכם: הכזה יהיה צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכף כאגמן ראשו ושק ואפר יציע הלזה תקרא צום ויום רצון לד': הלוא זה צום אבחרהו פתח חרצבות רשע התר אגדות מוטה ושלח רצוצים חפשים וכל מוטה תנתקו: הלוא פרס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערם וכסיתו ומבשרך לא תתעלם: אז יבקע כשחר אורך וארכתך מהרה תצמח והלך לפניך צדקך כבוד ד' יאספך: אז תקרא וד' יענה תשוע ויאמר הנני", וגו'

הקדוש ברוך הוא אומר וכי אני מחפש שילכו כפופים ותצומו, לא זה מה שאני מבקש, זה אמנם יכול להועיל לאדם להכניע את יצרו, זו לא מטרה.

הגדר הראשון לתשובה - מה שאפשר להוסיף בלימוד התורה

ראיתי מודפס מכתבי הגר"ז מסלנט, ובתחילתן כתוב הנהגות פרטיות מהגר"א וזה לשונו, כל היראות והחומרות וכל הזהירויות אינו עומד ואינו כדאי לבטל מעול תורה אפילו רגע אחד, והתשובה המעולה היא גם כן עול תורה, דמתרגמינן בפסוק ונקה לא ינקה, ונקה לדתייבין לאורייתא, וכל הגדרים וסייגים אינו כדאי רק לגדור ולעשות סייג לעמוד נגד עולם הזה להחליף על עול של תורה.

עוד שם בשם הגר"א הפוך בה והפוך בה דכולה בה, פי' להפוך המידות בעול תורה, בה לראות ולידע מה לעשות, ובה בגבורות להתגבר על יצרו רק בכח עול תורה, ושם וכלל השם הוא עול תורה לברוח מביתו לבית מדרש דומה דודי לצבי, כי צריך להיות רץ כצבי לרוץ על הרי בשמים.

אם כן הרי הגדר הראשון לתשובה הוא להתבונן מה שאפשר להוסיף בלימוד התורה, והנה יצר הענוה הוא מפריע גדול בהתמסרות לעסק התורה, והאדם צריך להחדיר לעצמו גודל חשיבות רגע אחד של תורתו, ולא נגרע מחשיבות ערך תורתו על ידי שיש ת"ח גדולים ממנו, וכל אדם מישראל הוא עולם בפני עצמו, ולפעמים תיקון עולמו בתורתו גדול מהרבה עולמות אחרים, ובפרט אם אין לו כבוד מתורתו שזהו העסק לשמה ומביאו לשלימות הרצויה.

וכבר הארכנו במקום אחר שתכלית האדם אינה ברגע האחרון של חייו, אלא בכל רגע הגיע לתכליתו של הרגע הזה, ובנה את העולם הבא שלו, כענין שאמרו בביאור הפסוק בא בימים, שמביא ימיו אתו בשלימות תיקונם, וכל תקופה טובה של התעלות נבנה ממנה עולמות קיימים שזהו חלקו לעתיד לבוא, כמו שכתב בנפש החיים.

וגם בעולם הזה אם סייע לחברו ללמוד ולהתחזק, הרי הפירות של הזמן הזה אינם מתבטלים, ומסייעין אותו כענין כל המזכה את הרבים אין חטא בא על ידו, ויציר לעצמו אילו שמע מבני החבורה או מאדם גדול איך שמעריך את תורתו, הרי על ידי זה יתחזק לתת חשיבות לתורתו, שהרי האדם מושפע הרבה מהסובבים אותו, ואחר כך יתבונן בעצמו האם מה ששמעתי דבר זה מהקדוש ברוך הוא בעצמו משפיע עלי פחות ממה ששמעתי מבשר ודם, וכך יתחזק להוסיף גדרים להתמדה בכל מעמד שהוא נמצא בו.

עסק התזודה מכפר על הכל

וז"ל נפש החיים ש"ד פרק ל"א ומזה הטעם גם כן עסק התורה היא מכפרת על כל העונות של הנפש החוטאת, כמאמרם ז"ל מאי דכתיב זאת התורה לעולה ולמנחה ולחטאת כו' ומסיק שכל העוסק בתורה א"צ לא עולה ולא מנחה ולא חטאת ולא אשם, ועי"ש עוד ממדרשים ומהזהר שגם על עונות החמורים שאין הקרבנות מכפרין עסק התורה מכפר, ועוד שם העוסק בתורה לשמה אף אם נתלכלך תחלה בעונות וחטאים עצומים ונטבע מאד ברפש וטיט מצולות הרע ח"ו, עם כל זה על ידי עסק התורה יהא נכון לבו בטוח שודאי המאור שבה יחזירו למוטב, והטוב מתגבר והולך על הרע שבו מעט מעט, עד שלבסוף בהכרח יתגבר הטוב ויתפשט בכולו לגמרי, והוא מתקדש מטומאתו ופרחה טהרה בכולו.

ושם בפרק ל"ב והכל מטעם הנ"ל ששורשה העליון של התורה הקדושה היא מעל כל העולמות כולם, שעל ידי עסק התורה כראוי הוא מעורר שרשה העליון להאציל ולהשפיע שפעת אור עליון וקדושה על העולמות כולם, ורשפיה רשפי אש שלהבת נורא לגרש ולכלות כל הטומאות והזהמות שגרם במעשיו בכל העולמות להתקדש ולהאיר עוד בקדושה העליונה להתקשר יחד אחד בחבירו, וכל הפגמים מתמלאים וכל הקלקולים נתקנים וכל ההריסות מתבנים, והשמחה וחדותא יתירתא ואור העליון מתרבה בכל העולמות, וגם כי ידוע שכל דבר אינו נתקן אלא בשרשו העליון, וכל אחד מישראל שורש העליון של נשמתו הוא מאות אחד מהתורה הקדושה, לכן פגמי הנפש החוטאת נתקנים ונמתקים בשרשם בתורה הקדושה על ידי העסק בה כראוי, וכמו שאמר הכתוב תורת ד' תמימה משיבת נפש, שאף אם כבר נכרתה הנפש משורשה ח"ו, ותרד פלאים בעמקי מצולות הרע ח"ו, התורה הקדושה שעוסק בה היא מקימה ומוציאה ממסגרים ומשיבה אותה להתקשר כבתחלה וביתרון אור התורה הקדושה כו' ולכן תיקנו הראשונים ז"ל נוסח הוידיז על פי סדר הכ"ב אותיות כדי לעורר שורש העליון של נפשו אשר היא מקושרת ונאחזת בתורה הקדושה לטהרה ולקדשה.

עיקר התשובה החלטה לעתיד

והנה כולנו רוצים לעשות תשובה ומבקשים אבינו מלכנו החזירנו בתשובה שלמה לפניך ועכשיו העת רצון המיוחד לתשובה, נתבונן נא איך עושים תשובה, וכתב הגר"ח מואלז'ין ז"ל בכתר ראש ז"ל תשובה עצמית על פי דינא דגמרא בנקל לצאת, היינו שיגמור בדעתו שלא ישוב לכסלה עוד, ומרירות הלב ליתר שאת, ע"כ.

ובאמת הדבר מבואר בגמרא קידושין מ' ב' רשב"י אומר אפילו צדיק כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות שנאמר צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו, ואפילו רשע גמור כל ימיו ועשה תשובה באחרונה אין מזכירין לו שוב רשעו שנאמר ורשעת הרשע לא יכשל בה ביום שובו מרשעו, [ובפסוקים שם יחזקאל פרק י"ח מפורש כל צדקותיו אשר עשה לא תזכרנה, וכן כל פשעיו אשר עשה לא יזכרו לו, עי"ש], והקשו בגמרא ונהוי כמחצה עונות ומחצה זכויות, פרש"י ולמה איבד את הראשונות, אמר ריש לקיש בתוהה על הראשונות, פרש"י מתחרט על כל הטובות שעשה, והנה ידוע שהתוהה על הראשונות אינו מסגף עצמו ולא בוכה על המצוות שעשה, אלא שחרטתו גמורה וקבלתו על העתיד גמורה שלא יעשה עוד מצוות, ובזה לבד הפסיד כל מצוותיו, והנה ידוע שמדה טובה מרובה חמש מאות פעמים ממדת פורענות, ואם מצוותיו נשכחות כל שכן עוונותיו.

ואמנם ודאי שאנו מתחרטים על העבירות שעשינו, מפני שכבר אין יצר הרע לעשותם, ואין לנו מהם אלא עונש, אבל כל זמן שבהגיע עוד פעם החטא לידינו נעשה אותו שוב, אם כן אין זו חרטה על העוול שבחטא, ואמנם אין אנו רוצים לחטוא, ואף מצטערים על מה שחטאנו, אבל כ"ז שלא עשינו השתדלות להנצל, אי אפשר לקרא לזה חרטה גמורה.

והנה אם נסכים כעת שלפני כל מעשה נחשוב מה הוא רצון הקדוש ברוך הוא מאתנו בזה, ונחשוב אם אין בידינו לעסוק בתורה כעת, ולפני כל דיבור נחשוב אם אין בו לשון הרע ורכילות, כבר נטהרנו הרבה ברגע אחד, כי כח היצר הרע הוא בעירפול וחוסר מחשבה, ואם נעצור לרגע לא יהא לנו ספק מה רצונו, ואם יהא ברור לנו שזה נגד רצונו ולא נטשטש המחשבה, ממילא נמנע מזה, והנה הפכנו ברגע אחד לבעלי תשובה.

מד

ויתכן לפרש שמה שאומרים מִחֵה וְהַעֲבֵר פְּשָׁעֵינוּ וְחַטָּאתֵינוּ מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ, כי במדה מסוימת מהפשעים הוא שב יותר בתשובה שלימה, [וכן אומרים בברכת המעביר שינה ואל תביאנו לא לידי חטא ולא לידי עבירה ועון, אף על פי שעון חמור יותר ויש לבקש על זה תחלה, אלא לפי שהחטא מצוי יותר מבקשין עליו תחלה, ומכל מקום חוזרין ומזכירין לינצל גם מעון, וכן שמעתי מהרב זללה"ה].

להזדרז להפטר מהעבירות שחרטתו עליהם מושלמת

ולכן יבחון האדם את מעשיו ויזדרז להפטר מאלו שחרטו מושלמת, ויתוודה עליהם ויסדר מחשבתו איך שלא יכשל בהם עוד, ועוד יתוודה ויתחרט על אלו שמרגיש שאינו בדרגה המושלמת, ויבקש רחמים ויטכס עצה איך למעט בנסיגות ככל האפשר, ועל ידי זה יקל עליו להתחיל חשבון חיים נקי, הן מבחינת הרגשתו שאינו מיואש מרוב חטאיו, והן מבחינת סילוק המפריעים של החושך שנעשה על ידי העונות המבדילים ומעכבים אותנו מלהתקרב אל הקדושה.

לחזור בתשובה בדברים מוגדרים

כולנו רוצים לחזור בתשובה שלמה, רצון אמיתי, אבל כבר ראינו שלא מספיק הרצון, ורק המעשים יכולים לסייע את האדם, וגם החלטה על מעשים באופן כללי, אין לזה קיום חזק, וצריך להתבונן על מעשים מוגדרים לנהוג בהם, ומצוה גוררת מצוה ושכר מצוה מצוה, ועיקר המלחמה שלנו היא בעשה טוב וההתרחקות מן הנסיון, אבל התחבולות בזמן הנסיון עצמו, אין כוחם חזק אלא לאחר שקדמה יראת שמים ויראת חטא מספקת, ובפרט בדברים שנעשו לו כהיתר.

בדברים שקל לאדם לשמור עצמו החיוב גדול יותר, כמ"ש במנחות מ"ג ב' גדול עונשו של לבן יותר משל תכלת, דכיון שחוטי לבן קל להשיגם, הרי החיוב יותר לקיים מצוה זו, וכל שכן בסור מרע, וגם התועלת יותר כיון שיש קיום לקבלתו, והנה יש תאוות טבעיות אשר מותר האדם מן הבהמה אין, ויש תאוות של האדם בלבד, וכיון שהם באין ממעלת האדם, יש בכחו להתגבר עליהם בהתבוננות.

לפרק החטא לחלקים

והעצה לזה לפרק החטא לחלקים, ולהחליט על פרט אחד שישמור עצמו ממנו ביותר, וישים כל השגחתו על הפרט הזה, ויתפלל על זה שישמרוהו מן השמים, למשל אם רגיל לדבר בתפלה יקבל על עצמו שלא לדבר באמצע קדיש לכל הפחות עד דאמירן בעלמא, ואם רגיל לדבר באמצע הלימוד יקבל ע"ע שבשתי שעות הראשונות של הסדר הראשון לא יפסיק, ואם יהא לו דבר נחוץ לא יפסיק בדיבור עד שיצא מבית המדרש, וכיוצא בזה דברים קטנים מוגדרים שמרגיש שיכול לעמוד בהם, ויקפיד על זה הרבה, ויתפלל שלא יכשל, ואם אירע שנכשל יתוודה ויחזור וישמור, עד שיעקור הדבר לגמרי.

וכן בענין לשון הרע ורכילות מי שרגיל בכך, יקבל על עצמו שלא ידבר על אדם מסוים, שיודע שיכול להשמר מזה, וקבלתו בטוחה בזה, וישגיח על קבלה זו באופן מיוחד, עד שישתמש ממנו הדיבור עליו, ואחר כך ישמרוהו מן השמים, כי ירגיש בעצמו כשהולך להכשל, ולא יכשל בזה בקל, אלא אם כן ינתק החוט בכח, וביאור הדברים כמ"ש לעיל דהקבלה על דבר פרטי קטן היא קבלה מושלמת, והזהירות אמיתית, ולכן ישמרוהו מן השמים, וכן בענין זהירות מאכילת מעדנים, ירגיל עצמו להנזר ממאכל מסוים ויקפיד על זה עד שישתמש ממנו, או להזהר מאכילה במקום מסוים וכיוצא בזה, כל אחד לפי תכונתו ומצבו, כללא דמילתא דבר קטן אפשר לשרש בקל, וזה מפיו אור על השמירה כולה.

וכן אדם שנרדם בלא ברכת המפיל, ישקיע כח בענין זה באופן מיוחד, שלא ישכב קודם שיברך וכיוצא בזה, ויתפלל על זה, ואם נכשל יתוודה ויבקש, ואחר שיתרגל כך ישמרוהו מן השמים, (ואגב עיקר הפחד שמא לא יוכל לדבר עד שירדם, הוא כחו של יצר להגדיל הדבר כאילו יש בזה הפסד, ובקל יכול להחליט בדעתו שאין שום הפסד בשתיקתו, ועוד שאם ישן מעט רשאי לדבר כבר, ובעיקר איסור הדיבור, הרבה ראשונים לא קים להו איסור בזה, כמשנ"ת בספר הרב זללה"ה, וקרוב הדבר לומר שמי שיודע שיהא מוכרח לדבר אחר המפיל, עדיף שיברך ולא ישן בלא המפיל, שאפילו אם דיבר אין זו ברכה לבטלה, אבל אין בידנו להורות כן למעשה, כמשנ"ת בספר שם).

ועוד יש בעצה הזו סיוע נוסף, היות והמכשול בדבר זה מורגש לאדם, שאחרי שנתרגל ומשים לבו לזה, שוב אינו בא בהיסח הדעת ככל העבירות שמורגל בהם,

ממילא יוכל להתבונן בשעת נסיון לחשוב מהו רצון השם כרגע, וזה יתן בו כח להתגבר על הבושה והעצלות ועוד.

מדרגות רבות לתשובה

וז"ל רבינו יונה בשע"ת פ"א ט' והנה מדרגות רבות לתשובה, ולפי המדרגות יתקרב האדם אל הקדוש ברוך הוא, ואמנם לכל תשובה תמצא סליחה אך לא תטהר הנפש טוהר שלם להיות העוונות כלא היו זולתי כאשר יטהר האדם את לבו ויכין את רוחו וכו' וכענין הבגד הצריך כיבוס כי המעט מן הכיבוס יועיל בו להעביר הגועל ממנו אך לפי רוב הכיבוס יתלבן וכן כתוב הרב כבסני מעוני כו' עי"ש.

ובמסכת שמחות פ"ח ביארו חז"ל על פסוק זה שביקש דוד יסורים לנקות עונו, וכן מצינו במלאכת כיבוס שלנקות בגד מלכלוך גמור סגי בשרייתו זהו כיבוסו, אבל בגד שאין עליו לכלוך גמור אלא שהושחר מעט מרוב הליבישה צריך שפשוף לצחצחו, וה"נ לטהר נפשו מלכלוך גמור סגי בשרייה, ולצחצחו וללבנו צריך כסכוס והתאמצות יותר, וכמו שכתב בשע"ת, אבל יש למהר ולהסיר תחלה הלכלוך הגמור שיורד בקל, ולא להזניח הכל, בגלל שללבנו ליבון גמור צריך כסכוס ושפשוף.

על כל אחד לגדוד עצמו לפי תכונתו

ויש להעיר עוד שכל אדם נדון לפי שכלו ותכונותיו, כי יש אדם שנראה שנברא עם יצר הרע עירני שואף ומבקש, ויש שהיצר הרע שלו רדום בלי שאיפות, ואמנם היצר הרע הוא מלאך ושוה בכל אדם, אבל עיקר כחו לפעול עם תכונות הנפש הטבעיות של האדם, ואת הרדום משכנע לתרדמת עולם, ואת העירני לפעול, ואת המתאווה לתאוות, ולכן לא ימדוד אדם עצמו בתכונותיו של חברו ולא את חברו בתכונות שלו, לא לכף זכות ולא לכף חובה.

וכן יש פעולה ששנים עושין אותה בשוה אחד סבור לעשות מצוה ואחד עושה עבירה גדולה, כגון מי שמעמיד דיין שאינו הגון, הרי מי שהולך תמים על פי מה

לקבל קבלות לפי תכונתו

כל אחד יסדר לעצמו קבלות לפי תכונתו, כגון לכתוב כל יום מעט בפנקסו, או לכה"פ ד' או' ה' ימים כל שבוע, וכן ברציפות הלימוד ב' וג' ימים בשבוע, וכן בהגבלות מי במיעוט תענוג ומי במיעוט שיחה ומי בשינון המשנה ומי בתפלה, ולא לטפס גבוה אלא קבלות קטנות לפי מקומו ושעתו, ובמשך הזמן יעלה יותר על ידי זה. ואין להמציא הנהגות חדשות, אלא הדברים הידועים הם הרצויים לפניו ית"ש, ואין לעשות רצונו לפי מיעוט שכלינו, ולהמציא רעיונות חדשים לעשות נחת רוח לפניו, למה הדבר דומה לילדים שעושים על דעת עצמם בבית הוריהם שינויים וחדושים וסדרים בכוונה לסייע ולהיטיב להוריהם ובדרך כלל גורמים רק קלקול וצער.

לקבל גדרים קטנים כל אחד לפי ענינו

כתב מרן החזון איש זלה"ה באמו"ב פ"ג ס"ו ואמנם תיקון הלב אין לו מזור זולת המעשים המתקנים הנעשים בראשונה בכח מכריח בהסכם קדום, וברוב המעשים הטובים הנעשים במלחמה ובאומץ נגד הרצון החפשי, מתהפך רצון הלב מרע לטוב כו', ולאט לאט הוא מתרגל אל הטוב בנטיה עצמית וחפשית, כו' עי"ש, ושם ס"ז העמל בתורה כחו לזכות הנפש (מלשון זיכוך) ולעשותו עדין ומצוחצח מושך אליו את הרגש הנעים של טהרה וקדושה, ולטעת בקרב לב עמוק גיעול נפש להוללות ותענוגי הבל, נוסף לזה כו' עי"ש.

וכל אחד יקבל ע"ע בל"ג איזה גדרים קטנים לפי ענינו, וכמו שכתב מרן החזון איש זלה"ה שעל ידי זה יהפך לבו לנטיה עצמית לטוב, ולא ישאר כל חייו בגדר נסיון בדברים אלו, והקבלות יהיו על דברים מוגדרים ולא על הרעיון, כגון בגדרי מאכלות ימנע עצמו ממאכל מסוים שאין הכשרו חלק אף על פי שאפשר להקל, או ממעדן מסוים שיוכל בקל להמנע ממנו, ובתפלה יקבל ע"ע תפלה מסוימת פעם בשבוע שבה יפרוט כל בקשותיו, וישתדל לכיין בה יותר, ובדברים בטלים יגדור עצמו להמנע בשעה הראשונה של הסדר, או יותר, כל אחד לפי ענינו, ובענין הכתיבה לכתוב מעט לפחות ד' פעמים בשבוע, ובשינון המשנה כבר הארכנו במסייע הגדול שבזה בכל הענינים.

ט. גדרים שונים

ביצד לגדור עצמו מדיבורים וקנאה ועוד

הגדר הראשון והמפסיד הגדול הוא הדיבור, וכתוב בדרשת הגר"ח מולאזין מגיד לאדם מה שיחו, שלעתיד יראו לו כמה גדול כח הדיבור, וכמה חריב בדבריו, ולכן יגדור עצמו להתרחק מכל שיחה, כי באמצע השיחה קשה לעצור, אבל שלא להתקרב לשיחה, ולהשתדל להיות מחוץ לענינים, זהו דבר שאפשר בקל יותר, ולא למחר להחליט שזו שיחה לצורך, ולא לקום באמצע הסדר אפילו לדבר בד"ת כי סופו גורר, וגם בלימוד עיקר התועלת בעמל עצמי, ולא בדיבורים, (ועיין עוד מה שנתבאר בזה להלן י"ח) וגם מדיבורי מצוה יש להתרחק הרבה כי המצוה והתועלת שיוצאין מדיבור ספק גדול, וההפסדים קרובים ומצויים וקל לדבר דברי מצוה והעיקר תלוי במעשים.

ואם סובל מקנאה ותחרות, יתפלל על חבירו שיצליח וממילא יהא הוא גם כן שותף בהצלחתו, ואפילו בלא רגש, רק שמשעבד פיו לבקש עבורו, וזה יגרום ביניהם גם אהבה ואחוה, וגם יועיל לחזק הרגש כמו שכתב מרן החזון איש זללה"ה באגרות ח"א קכ"ג וז"ל חסר לך הרגש של השתתפות בצער זולתך, והעצה לזה ההשתדלות להיטיבו ולהצילו מצער, והמעשה פועלת על הלב, וכן להתפלל על צרת זולתו אף שאין הדברים יוצאים מן הלב, ואף אם המצטער המוני הדיוט ובזוי, עכ"ל, ועוד שקנאת סופרים תרבה חכמה, וישתדל לעלות יותר, ולא לראות הצלחתו בירידת חבירו, ואם כולם יהיו קטנים ממנו הרי לא יעלה כלל, וישתמש בזה להרגיז יצה"ט על יצר הרע ולא איפכא, ואם בתפילה.

אם אינו מתרגש בתפלה יקבל על עצמו פעמיים בשבוע להתפלל במיוחד טוב ולפרט כל בקשותיו, וכן להתפלל קודם הלימוד וקודם כל צורך שיש לו, ואם במאכלות יקבל על עצמו לא לאכול בין הארוחות, או להמנע ממאכל מסוים, או להחליט קודם האכילה כמה יאכל, ולא לפי ההרגשה בזמן האכילה, ולא יקבל אלא דברים שנראה לו שבקל יעמוד בהם, ואם קשה לו לקבל כל יום, יקבל עליו ב' וה' וכיוצא בזה (א"ה, ועיין מה שנתבאר בזה בשיחה ט').

ויש לזכור שהיצר הרע מראה פנים כאילו רק זה תתן לי ואניח לך, והאמת שהוא כשותה מים מלוחים דומה שמרווה וצמא יותר, והיצר הרע רק מתחזק ומתגבר ומטרידו יותר, בתחלה הוא דומה כחוט של עכביש ואחר כך כחבלים של העגלה, כמ"ש סוכה נ"ב א' אמר רבי אסי יצר הרע בתחילה דומה לחוט של בוכיא ולבסוף דומה כעבותות העגלה, ולכן אם חושב להרגע מלחץ היצר, לא יתן לו מה שהוא מבקש, כי שקר הוא דובר לומר רק זה תן לי ואניח לך.

חיזוק ברציפות הלימוד

כמדומה שאפשר להתחזק שלא להפסיק בלימודו, על ידי שיקבל על עצמו שכשמתעורר לו רצון לעשות דבר מה אפילו הוא דבר ראוי, כגון שיחת טלפון של מצוה וכיוצא בזה, יעכב מעשהו חמש דקות, שיסאר לו זמן מה להתבונן אם זה מוצדק להפסיק לימודו בשביל זה, וכן בשאר ענינים כיצא בזה באמצע הלימוד, ואפילו לדבר בלימוד לא יקפוץ מיד כשעולה הרעיון בליבו, כי לבסוף נגררים מזה, וגם עצם הדיבור אם אינו הכרחי הרי הוא מחליש הרציפות, והרי הפתרון האמיתי אינו בדיבור עם האחרים, אלא שיתאמץ ויחזור על הדברים בעצמו, והעמל והבהירות הם יגרמו לו להגיע אל האמת, ואילו הדיבור אין בו עמל רק אסיפת מידע, וכן במעשים אחרים כשמחליט לאכול דבר מה, או לעשות דבר, אפילו שלא באמצע הלימוד, ימתין מלעשות מיד, ובזה ינצל מרוב המכשולות, שעיקר כחו של יצר הוא בפתאומיות, שקודם שנתן לבו לדבר, הרי הוא כבר לאחר מעשה, (וכן גזירת שמא יטה ושמא יחתה אינם שמא ישכח את השבת, אלא מפני שהיד ממחרת לעשות קודם המחשבה, ואפילו יזכר מיד באותו הרגע כבר יהא לאחר מעשה).

העיקר - קבלה לעתיד

כפי שנתבאר עיקר מה שדורשים מהאדם זה הקבלה לעתיד, זהו עיקר המטרה שיעזוב את המעשים הרעים מכאן ולהבא.

והנה יש הרבה עבירות שקרה שאדם נכשל בהם, אבל הוא יודע שלא יחזור עליהם, לדוגמא אדם שטלטל בטעות מוקצה בשבת וכיוצא בזה, שאדם באמת לא

אמור להכשל בזה אבל קרה פה ושם, יש לשים לב ולהתבונן באותם דברים, ויחשוב איזה דרכים שהוא יגדור עצמו שלא יכשל שוב, וברגע אחד הוא זוכה לקיים מצוות תשובה בשלימות, ולהפטר מכל העבירות הללו, וגם אם יש דברים שאדם צריך לתקן מה שפגם, אבל עיקר התיקון הוא זה.

מה שבעיקר תובעים את האדם זה על אותם דברים שהרגיל את עצמו, למה הוא לא הכניס את עצמו להרגל טוב, והאמת שגם בכל אותם דברים אפשר להתרגל להיפך בהרגל טוב, לא לעולם תהיה מלחמה, וכל אחד יראה שיש הרבה דברים שהיה נראה לו פעם דבר גדול וכשהתרגל נראה שזה דבר פשוט, בהתחלה זה נדמה לו כהר, אבל אחרי שהוא תקופה נוהג כראוי הוא חי כך.

דוגמא להרגל טוב – הימנעות מפלאפון

ולדוגמא לפי המקובל היום, אברך שהולך בלי פלאפון נראה כדבר משונה, משאיר את בני הבית לבד, וכאילו כל העולם מדבר עליו, ואחר שמתרגל לכך, העולם נשאר על מקומו, והוא חי חיים של תורה, רגועים ושלווים, ולעומת זה יש פחות צרות שמוכרחים בשבילם טלפון, כי הרי בשמים יודעים שאין לו פלאפון, אז אין ברירה אם נגזר שיקרה לו משהו, אבל חייבים להכניס לשיקול שאין לו פלאפון, בהתחלה זה נראה כאילו מנותקים ותלושים.

וכן אמר הרב זללה"ה לפני הרבה שנים לכולל שרצו להתקין טלפון בסמוך לכולל, כדי שלא יצטרכו להרחיק, ואמר הרב "מי שמכין את הטירדות ואת הצורך לטלפון, יודע גם שאין טלפון בכולל, וכשיודע שאין טלפון בכולל הוא מונע את הצורך בכך בהתאם".

מלבד זאת הרי עד לפני זמן לא רב כולם חיו ככה, מי ידע על פלאפון, רק מלפני 20 שנה.

ואין שיעור לביטול תורה שבעקבות זה, השלוה הלימודית של מי שאין לו עול של טלפון בכל עת ובכל שעה, ואך לפני כמה שנים לא ידעו כזה דבר, וכן כיום אדם שלא לקח טלפון וכי יתכן שבשמים יקפחו אותו על זה? ולעומת זה באותן כמה

שעות שהוא מנותק, הוא מדבר פחות, שומע פחות, יודע פחות, ושום דבר לא יקרה!; והכל ענין של הרגל, אף שבתחילה זה נראה כבלתי אפשרי.

ואמנם אלו שמורגלין בזה, אחרי שזה ההרגל, יש אנשים שזה נכנס לחובת ההשתדלות שלהם, כי אחרי שיש לו את זה יצריכו אותו לקבל עניינים שמכריחין אותו לזה, כיון שזה מצבו עכשיו בעולם.

הוספה בענין זה ממה שנאמר במקום אחר:

קיבלנו מהרב זללה"ה, שהפלאפונים לקחו חלק גדול מהתורה של הדור, ועוד אמר פעם שמי שמחזיק אצלו פלאפון הכיצד יוכל לצאת תלמיד חכם.

הרבה פעמים חושבים שמחוסר ברירה מוכרחים להחזיק פלאפון, כי הנה האונס הזה והאונס הזה, ושהדבר נצרך לבני ביתו, וכיוצא בזה.

ויש לדעת שאין זה נכון, כי הנסיונות והאונסים נקבעים לפי מה שהאדם קובע, ובדרך כלל אם לא יהיה לו פלאפון הקדוש ברוך הוא ידאג לו, ואם יהיה לו פלאפון הוא יצטרך לדאוג לעצמו, אמנם זה יהיה אונס אבל האונס הגיע כי יש לך פלאפון.

וכמו שאמרו המקבל על עצמו עול תורה וכו', כשאינן לך פלאפון, מי ששמעת בקולו ולא החזקת פלאפון, יצטרך לדאוג לעול דרך ארץ.

עצם הדבר שאדם מחזיק בצמוד אליו פלאפון, זהו כבר צינון בלימוד, ואין צריך לומר מי שמדבר בטלפון באמצע הסדר וכיוצא בזה, שהוא גורם צינון לכל הסובבים אותו, גם אם הטלפון דחוף ביותר.

[מן הראוי לקבל קבלה בל"ג גם מי שנאלץ להחזיק טלפון בזמן מסוים, אבל עכ"פ לא מרימים טלפונים בתוך הבית מדרש כלל, וגם בדבר נחוץ ביותר לצאת החוצה, הדברים פשוטים, ולפני כמה שנים לא היה מי שחולם על כזה דבר, ראוי לקבל הדברים בצורה מוחלטת, ובלי מקום להוראת היתר לומר שהקיימה מהמקום תגרום שהדבר יפריע ללימוד, וחוסך בכך זמן הרבה, לקום ללכת ולחזור, ועוד, או שאין אף אחד בבית המדרש וכיוצא בזה, - טלפונים הם מחוץ לתחום בית המדרש, ויהיה מכך תועלת כי ימחיש לעצמו, שהדיבור הזה הוא דיבור של דברים בטלים, ולא דיבורים המזדמנים תוך כדי לימוד, גם הפונים אליו ידעו שהדבר טירחה בשבילו]

ולא יטלפנו לכל דבר פעוט, ועוד רווחים רבים, - כל שאר החשבונות של הפרעת הלימוד וכיוצא בזה הם מעצת היצר].

הרב זללה"ה היה מצטט אדם אחד שאמר שהפירוש בהושענות "הושע נא נפש מבהלה, - יש לכוין על הפלאפון.
- עד כאן -

התמדה

וכן בכל נסיונות האדם - אחרי שהוא נכנס להרגל הוא כבר לא בנסיון. ומן השמים דורשים ממנו שיהיה בכל התחומים כך, שומעים אנשים שאומרים איך הוא מתמיד - איך ההוא לומד, ולמה אני לא ככה, התשובה היא שאותו אחד חצי שנה ניתק את עצמו מכל החידושים והידיעות, ואצלו זה כבר לא בגדר נסיון, בהתחלה מנסים את האדם, נו, עוד לא שמעת?, ולמה אתה לא מגיב?, אבל אחרי שתקופה הוא ככה, נגמר הנסיון.

אמנם נכון שבהתחלה קשה, אבל תובעים ממנו תלחם תקופה, ואחר כך תהיה מנותק, כבר לא תדע, כבר לא תבין את הבדיחה, זה הדרישה שדורשים מהאדם - להרגיל עצמו!.

דברים בטלים

וכיוצא בזה כל אחד בתחום שלו בנסיון שלו. וכן בענין הדברים בטלים "הנסיון הגדול", ולא מדברים על דיבורים אסורים, אלא סתם כך הרצון להרגיש "בעניינים", אבל הדיבורים הללו והסוגיא לא הולכים ביחד, **חייבים לנתק!**, אם רוצים להגיע לידיעת הסוגיא חייבים להתנתק, הצינון של הדברים בטלים, יש כאלה שמזיק להם יותר, ויש כאלה שפחות, אבל אין מי שזה לא מזיק לו.

התביעה היא לצאת מההרגל!.

סיכום הדברים

בבואינו לקיים את מצות התשובה, יש לחלק בין הדברים שנכשלו בהם ואין עתידין כל כך ליכשל בהם שוב, ולהחליט שחוזרים בתשובה, ורואים כיצד לגדור שלא יחזור על עצמו ונפטרים מהם לגמרי.

אותם עבירות שנגרמות מתוך הרגלים לא טובים, כמו למשל הרגל ההפסקות באמצע הלימוד, וביטול תורה ועוד ועוד, בגלל שמתרגלים להחזיק טלפון נייד, צריך לחשוב כיצד ניתן לצאת מההרגלים הללו, וכן כל כיוצא בזה.

י. יפה שעה אחת של תשובה

שנינו באבות פ"ד מ"ז "הוא היה אומר יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא ויפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא מכל חיי העולם הזה", הנה אנו עומדים כעת לשעה אחת של תשובה, ויש להבין במה היא יפה יותר מכל חיי העולם הבא.

והנה הגר"ח מולאזין כותב שהיצר הרע מרחיק בנ"א מלחשוב על עולם הבא בראש השנה בטענה שגם עולם הזה הוא עולם וגם על זה יש לחשוב ולא רק על העולם הבא, וכתב שאמנם זה נכון כלפי מי שיוזע להעריך מהו עולם הזה, כמו שהביא בשם הגר"א ז"ל ששמע ממנו כמה פעמים "וכי מה העולם הבא חשוב"⁹, ההזדמנות לעשות נחת

רוח להקדוש ברוך הוא היא רק בעולם הזה, ואילו בעולם הבא הכל כבר "לאחר מעשה", וממילא מובן שיפה שעה אחת של תשובה ומעשים טובים בעולם הזה, יותר מכל חיי העולם הבא.

אמנם יפה שעה אחת של קורת רוח בעולם הבא יותר מכל חיי העולם הזה, אין לנו כלים לשער כלל מהי "שעה אחת" בעולם הבא, אבל כשנמצאים בעולם הבא, ויודעים להרגיש היטב מהו לעשות נחת רוח ליוצרו, כשנמצאים קרוב אזי כל חיי העולם הבא כל העונג הנצחי אינם חשובים לעומת רגע אחד של לזכות לעשות

⁹ וז"ל בדברשת מוהר"ח: ואמת הוא בלי ספק, שגם על עניני הגוף נדונים בראש השנה, אך מי הוא פתי אשר יערב לו לבו לבקש על עניני הגוף, נגד ספק אבדן נפשו ח"ו, שהיא כעת במבוכה גדולה, הלא ידמה האיש הלז לאיש אשר יעוררו אותו משנתו בנחיצה, ואומרים לו מהר המלט על נפשך, כי אחזה אש סביב בכל קירות הבית, והוא ישיב להם שאני צריך להמתין עוד, מחמת שכינה עוקצת אותי, ואני צריך לרדוף אחריה, להנקם ממנה ולהרגה, הלא לשוטה וחסר דעת יחשב האיש ההוא.

על כן מהראוי לכל איש הישראלי לשום עקרי בקשותיו באלה הימים הנוראים על נפשו העלובה שלא תאבד ח"ו, ובעוה"ר היצר מסמא את עיני המון עם, בשומו מענה ומשל בפיהם, לומר, שהעולם אומרים שגם עולם הזה הוא "עולם" וגם בעדו יש לחשב, ובאמת צדיקי עולם העובדים את ה' מאהבה בלא שום כונה, זולתי שרצונם לעבוד ה', להם נאה לומר כן, כאשר כן שמעתי כמה פעמים מפי קדשו של רבנו הגאון החסיד מו"ה אליהו מוילנא ז"ל נ"ע מה העולם הבא חשוב, ואין ערך ודוגמא כלל נגד שעה אחת בעולם הזה בעסק התורה והמצוה, מאחר שבעולם הבא אי אפשר לעבוד ה', אבל אנחנו שפלי הערך אין נדמה לעזוב חיי הנפש מפני חיי הגוף.

נחת רוח ליוצרו בעולם הזה, ואם כן מובן שיש להתפלל על עוד "רגע" בעולם הזה יותר מכל חיי העולם הבא.

ובכתבי הרב זללה"ה משנת תש"ה "וזהו כוונת אמרם ז"ל יפה שעה אחת כו' כי היות האדם עושה רצון בוראו, שמחתו לאין ערוך, אחרי אשר קנה אהבתו יתברך, ולולי המצוות שצוונו יתברך לא היה יכול האדם להתקיים מרוב תשוקת אהבתו, ואינו יודע לעשות רצונו, ואין תקלה ועיכוב בדרך האוהב לעשות רצון בוראו יתברך, כי שגבה אהבתו, וכל המכשולים לא יוכלו עצור נגדו, ומה ישמח כשנזדמנה לידו מצוה ובגיל יעשנה, או עבירה שתבוא לידו ויפרוש ממנה בשמחה עצומה".

ופעם אחת שמע הרב זללה"ה מאחד שאומר על איזה אדם שנפטר שהוא כבר היה מליץ יושר עלינו, ואמר על זה "בעולם הזה אפשר להשפיע יותר מאשר כשנמצאים בעולם הבא", בעולם הבא אפשר רק להשתמש בזכויות הקיימות.

עלינו לנצל את הרגעים שיש לנו בעולם הזה, כי כל רגע של עשיית רצונו יתברך הוא כשלעצמו הדבר הגדול ביותר שאפשר לשאוף אליו, ואף יותר מכל חיי העולם הבא.

עוד נתבאר במשנה זו שתכלית האדם וחלקו בעולם הבא אינו נקבע בסוף ימיו, אלא כל שעה שמקיים חובתו בעולמו בונה בה את העולם הבא שלו, והגיע לתכלית הזמן הזה, והיינו יפה **שעה אחת** בתשובה ומעש"ט בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, ולכן ישמח ויתחזק בכל תקופה שזכה להתעלות בה, כי חלקו של התקופה הזו מובטח בעולם הבא, ולא יגרע מחלק זה מה שבתקופות אחרות לא היה כן, ולפעמים תקופה אחת טובה גורמת להפכו לטוב כל ימיו, על ידי מצוה גוררת מצוה או בזכות המצוות שסיגל לעצמו והשפיע קדושה בכל העולם להרבות תורה ותשובה לאחרים, ביודעים ובלא יודעים.

עוד נתבאר כאן כנגד דרכו של היצר הרע שנותן הרגשה שכבר אבוד ואי אפשר לתקן קלקולים כאלו, וחוזר על עצמו כך בכל עת, ועלינו לשנן לעצמינו בפה מלא שכל זה מתחבולותיו וכבר הבטיחנו הקדוש ברוך הוא על התשובה ביד כל הנביאים, וזהו מה שאמרו יפה שעה אחת **בתשובה** ומעשים טובים בעולם הזה מכל חיי העולם הבא, הרי שהפליגו במעשה התשובה כל כך, שאף על פי שאי אפשר

וכל מה שמצליחים להגיע לרגע אחד של הסכמה אמיתית לשינוי זוהי תשובה המתקנת את הכל, ואף אם חזר ונכשל, מכל מקום באותה שעה היה בדרגה של תשובה אמיתית.

יא. כיצד לינצל בעתיד

ביצד מקבלים סיעתא דשמיא לינצל מעבירה

ירושלמי סוף"ק דקדושין רבי ירמיה בשם רבי שמואל בן רבי יצחק אדם שומר את עצמו מן העבירה פעם ראשונה ושניה ושלישית, מכאן ואילך הקדוש ברוך הוא משמרו, מ"ט הן כל אלה יפעל א' פעמים שלש עם גבר, אמר רבי זעירא ובלחוד דלא יתוב ליה, והחוט המשולש לא לעולם ינתק אין כתיב כאן, אלא לא במהרה ינתק, אין אטרחת עלוי מיפסק הוא, מבואר כאן שאם אדם מתאמץ ושומר עצמו ג"פ מן העבירה שומרים עליו מן השמים, אבל אין הבטחה שלא יוכל לפרוץ השמירה בכח, דכתיב והחוט המשולש לא במהרה ינתק, אבל אם ימתח בכח ינתק, וזהו שאמרו דלא כתיב לא לעולם ינתק שאם תכביד עליו ינתק.

למדנו כאן עצה לסייעתא דשמיא איך להנצל מן העבירה, אבל עדיין קשה דרבים עשו כן וחזרו ונכשלו, ונראה דיש עבירות שגם בזמן שהאדם משמר עצמו מהן אינו מנותק מן העבירה לגמרי, אלא שמצליח להתאפק, ובזה גם השמירה מן השמים היא בהתאם לשמירתו, למשל אדם מחליט שלא ידבר על שום אדם, ושומר עצמו מזה ג"פ ויותר מזה ועמד בנסיון, עדיין יודע בסתר לבו שאין שמירתו מוחלטת, כי לא הסיח דעתו מן העבירה באופן שמאמין כרגע שלא ישוב לחטוא, שאין הפחד מהעבירה מושרש בלבו מספיק, אבל אם היה מגיע לדרגת שמירה שמרגיש עצמו חזק שלא יכשל עוד כלל, היו שומרים עליו מן השמים גם כן באותו כח שמירה.

עצה טובה מיד בשנכשל להתבונן כיצד להנצל בעתיד

שמעתי עצה ממנהג גדולי ישראל בדרכי התשובה, שאם אירע מכשול חטא מסוים, הרי מלבד הצער והחרטה, יש להשקיע מחשבה ועיון מה הם הדרכים למנוע המכשול פעם שניה, ולקבוע הנהגות המונעות המכשול, וזה מוכיח שהוא מצטער על מעשיו ומקבל על העתיד קבלה אמיתית, וגם יעזור שבאמת לא יכשל עוד.

למשל אדם נרדם בלא ברכת המפיל, יתבונן אם זה בגלל שנשכב עיף ונרדם באמצע סדר ק"ש, אז ישב עד שיברך המפיל, ואם מפני שחשש שלא יוכל לדבר אחר כך, ימנה שומר להזכירו לברך, או שישכב רק כשמרגיש שהוא ירדם מיד, או שיחליט לסבול אי נעימות זו וכשיתבונן בעצמו יראה שעיקרו דמיון ובאמת אין בושה ולא נזק גדול אם לא יוכל לדבר, (והרי יכול לדבר מתוך הכתב, וכן אם ישן מעט כבר יכול לדבר).

וכן אם שכח לברך ברכה אחרונה, ינהיג עצמו לברך בקול, ולברך מיד, עכ"פ להתייחס לחטא שאירע ברגש ובצער, ויזכיר לעצמו המקרה והסיבה שבגללה אירע דבר זה, ולהרגיש שאירע כאן משהו שמצריך התבוננות ותקנה, וזה עיקר גדול בכפרה ובסיוע להבא.

ועיין יו"ד סי' פ"ט בד"מ מתשובת מהר"ם פעם אחת מסעודה לסעודה מצאתי גבינה בין השיניים גזרתי להחמיר על עצמי בבשר אחר גבינה כמו בגבינה אחר בשר, והובא ברמ"א שם, ואמנם יש להזהר מלהחמיר בקבלות, וכן להתנות בלי נדר, אבל למדנו מכאן דרך התשובה.

יב. להתבונן בדרכיו ועניניו

התשובה – להשיב ליבו אל דרכיו ועניניו

כמדומה שבמקום לחפש רעיונות של חיזוק, אפשר להחליט לעצמו שבשנים או שלשה ימים הבאים ישים לבו על דרכיו ועניניו, ויציין לעצמו נקודות התורפה שהוא נכשל בהם, או זמנים וענינים שיכול להוסיף בהם, וימצא לעצמו גדר שיכול לעמוד בו, ויכתוב בפנקסו בל"ג לנהוג כך.

ואין לזלזל בתקופה טובה לומר שהרי לא יעמוד כך לעולם וכיוצא בזה, והרי אמרו בירושלמי ליהרר מפת עכו"ם בעשרת ימי תשובה, אף על פי שידע שיחזור לאכלה אחר יום הכיפורים, דמכל מקום ההכנעה לזמן מורה על ההשתעבדות והרצון, (כמו שמקובל בעולם שמי שכבר נתפס מדקדקין עליו יותר, עד שיראו שנהג זמן מסוים כראוי), ויש מטענות היצר שלהתנהג בחסידות לזמן, זהו זיוף, ואל תאבה ולא תשמע לו, ואדרבה תקופה טובה מעמידה את האדם במחלקה אחרת, וכבר דיברנו פעם שהתכלית אינו ביום המיתה, אלא כל יום שעושה רצון קונו הגיע בו לתכליתו.

התשובה צריכה חיפוש וחקירה

ובבואינו לקיים מצות התשובה מצינו שכתוב באיכה נחפשה דרכינו ונחקורה ונשובה עד ד', למדנו מזה שהתשובה צריכה חיפוש וחקירה, ואמרו בגמרא יומא ט' ב' שהראשונים נתגלה עוונם עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, ואף על פי כן נצרכו לחיפוש וחקירה.

וכן מצינו בירמיה ט"ז "וְהָיָה כִּי תִגִּיד לְעַם הַזֶּה אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְאָמְרוּ אֵלֶיךָ עַל מָה דָּבַר ד' עָלֵינוּ אֶת כָּל הָרָעָה הַגְּדוֹלָה הַזֹּאת וּמָה עֲוִנֵּנוּ וּמָה חַטָּאתֵנוּ אֲשֶׁר חָטָאנוּ לָד' א - לְקִינוּ. וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם עַל אֲשֶׁר עָזְבוּ אֲבוֹתֵיכֶם אוֹתִי נָא ד' וַיֵּלְכוּ אַחֲרֵי אֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיַּעֲבֹדוּם וַיִּשְׁתַּחֲווּ לָהֶם וְאֵת תּוֹרָתִי לֹא שָׁמְרוּ. וְאַתֶּם הִרְעַתֶּם לַעֲשׂוֹת מַאֲבֹתֵיכֶם וְהַנֶּכֶם הַלְכִים אִישׁ אַחֲרֵי שְׁרָרוֹת לְבוֹ הָרָע לְבַלְתִּי שְׁמַע אֵלַי" הרי לפנינו שבמצב כזה עדיין שואלים את הנביא על מה וגו' ומה עונינו ומה חטאתנו.

וכן אמרו נדרים פ"א א' מי האיש החכם ויבן את זאת דבר זה נשאל לחכמים ולנביאים ולא פירשוהו עד שפירשו הקדוש ברוך הוא בעצמו דכתיב ויאמר ד' על עזבם את תורת י' וגו' ולא שמעו בקולי ולא הלכו בה, ושאלו בגמרא היינו לא שמעו בקולי היינו לא הלכו בה, אמר רב יהודה אמר רב שלא ברכו בתורה תחלה. - וביאר הר"ן בשם רבינו יונה לפי שהיו עוסקין בתורה תמיד לפיכך היו החכמים והנביאים תמהים על מה אבדה הארץ, עד שפירשו הקדוש ברוך הוא שהוא יודע מעמקי הלב שלא היתה התורה חשובה בעיניהם כל כך שיהא ראוי לברך עליה כו' עי"ש, ואין הכונה שהיה חסר בדרגות הגבוהות, אלא זוהי סוג תורה אחרת, אבל האדם מעצמו לא יכול לעמוד על זה.

ואמרו ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז מצינו שויתר הקדוש ברוך הוא על עבודה זרה ועל ג"ע ועל ש"ד ולא ויתר על מאסה של תורה כו'.

היצר הרע מצדיק את הנהגת האדם

"נַחֲפָשָׁה דְרָכֵינוּ וְנַחֲקָהּ וְנִשְׁוָה עַד ד'", למדנו מפסוק זה שאפילו בבית ראשון שהיו עוונותיהם מפורסמים היו צריכין חיפוש וחקירה לתשובה, והטעם לפי שהיצר הרע נותן מסילות בלב האדם איך להצדיק הנהגתו, שאין נוח לאדם להרגיש שהוא חוטא, ומסביר לעצמו שזה רק בינתים עד שישתלקו המפריעים וישוב בתשובה, או שהוא כרגע אנוס, או שלפי כשרונותיו החלושים או טרדותיו המרובים מספיק לו לימוד רגיל, וכיוצא בזה במהלך המחשבות, ובפרט בין אדם לחבירו שבקל מיישב לו הנהגתו בגלל מומיו של פלוני.

ידיעת הטעויות שטועה בהם - מעיקר התשובה

ובאמת בדרך כלל כל דרך איש זך בעיניו, ויש לו מסילות בלבו להצדיק מעשיו, שעכ"פ לא יהיו חמורים כל כך, ובעינים שבין אדם למקום מראה לו מקום להיתרים שונים, אם מפני שבדאי לא יצליח ואם כן אין עונו מרד ח"ו, אלא הוא כאנוס, או שיצרו נותן לו הרגשה שעל ידי שיחטא ירגע ויניח לו, ודומה לשותה מים מלוחים שצמא יותר, ואין צריך לומר בין אדם לחבירו שיש לו הוכחות רבות להצדיק מעשיו.

ולכן עיקר גדול בעבודת התשובה הוא בחיפוש וחקור ידיעת המציאות, שהרי הרבה מן העבירות הם מטעויות במונחי היסוד של הבנת המציאות, בין בענינים שבין אדם לחבירו שהטעות מצויה בהם, ובין בענינים שבין אדם למקום, כי אילו ידע האדם גודל כחו במעשיו ובדבריו, היה מתלהב ברגשי קדש לכל המצוות בלא טורח כלל, וכן בבין אדם לחבירו, כששומע על חבירו שיש לו בעיה נפשית ויש לו מגבלות, או צרה אחרת, מיד מתמלא עליו רחמים אף על פי שמתחלה יִדְפּוּ ויִשְׁנְאוּ.

וזהו שאומרים נִחַפְּשֵׁה דְרָכֵינוּ וְנִחַקְנָה שַׁעֲיָקָר העבודה היא לברר אם ההשקפה שלנו נכונה, אם באמת פלוני שנדמה לי בבירור שהוא כך וכך, האם ההנחה הזו נכונה, ואולי לפי תכונותיו שהם שונות משלי, אין פעולה זו מוכיחה על חסרון כל כך, וזה מבלי החיוב לדון לכף זכות, אלא טעות בעיקרו.

ומטבע האדם בהכוונת היצר לראות את הדברים שהוא מתוקן בהם כדברים חשובים, ואת הדברים שאינו מתוקן בהם כדברים פגומים, ומהכיוון הזה הוא שופט את חבירו, למשל הנזהר בכשרות המאכלים רואה את זה לעיקר, והנזהר בענינים שבין אדם לחבירו רואה את זה כעיקר, ועל פי רוב אין מעלת האדם על חבירו בשינויים אלו מפני ההבדל ביראת שמים, אלא מהתכונות התורשתיות הטבעיות והרקע החברתי של כל אחד, ואף על פלפול התורה אמרו בגמרא סנהדרין ק"ו ב' רבותא למיבעי בעיי, הקדוש ברוך הוא לבא בעי, דכתיב וד' יִרְאֶה לִלְבָּב, ובזאת יתהלל המתהלל איך הוא עומד בזמן הנסיון בדבר שמזדמן לפניו, וזה מוכיח כמה לבו מסור ליראת שמים.

ואפשר שזה בכלל מה שאמר הלל הזקן שבת ל"א א' דמאי דעלך סני לחברך לא תעביד זהו כל התורה, ואידך פירושא הוא, שאם ידע האדם גודל כחו שהוא בונה עולמות ומחריבן במעשיו, היה נזהר בכל המצוות משום מאי דעלך סני, ואמנם עיקר דבריו לומר שיסוד התורה הוא ללמד לאדם בין אדם לחבירו, וכשיתנהג כראוי ממילא יגיע לקיום כל התורה, אבל האמת שכשיתבונן בהנהגת העולם ידע שכל מצוות התורה בכלל הזה, לטובת עצמו ולטובת כל העולם, אלא שאין הדברים גלויים לעין, רק על ידי לימוד התורה.

נחפשה דרכינו ונחקורה

כבר נתבאר מן הכתוב נחפשה דרכינו ונחקורה - שבשביל לחזור בתשובה צריך לחפש, להתבונן, ולחקור, לא די לחזור בתשובה מהדברים המוסכמים והפשוטים, אלא נחפשה ונחקורה, צריך חיפוש וחקירה אלו דברים הם אינם כהוגן כדי לשוב מהם, וכמו שאמרו בגמרא (ברכות ה' א') מן הפסוק הזה "יפשפש במעשיו", והדברים צריכים ביאור מה צריך כל כך הרבה לחפש ולחקור, הרי הכל דברים פשוטים, לכאורה כל אחד יודע במה הוא לא בסדר, הרי המצוות והעבירות ידועות המה.

אבל הדברים מבוארים בכמה מקראות במשלי שכל דרך איש זך בעיניו, האדם מיישב לעצמו באופן טבעי את הנהגותיו, אין אדם רואה חובה לעצמו, היצר הרע מסדר לו את הדברים לפי הראש שלי, אמנם אדם כן מאשים את עצמו בדברים מסויימים, אבל להבחין שיש לו טעות גדולה, ולראות באמת את מצבו, זה צריך נחפשה ונחקורה, ובאמת הרבה פעמים כדי לעמוד על טעותו, צריך עבודה קשה, כי איך יכול לחשוב שמה שהוא רואה בעיניו ומבין בלבו, זו באמת טעות.

לחפש ולחקור את הטעויות שמחמת העצלות

כשאנו באים להתבונן לחפש דרכינו ולחקור אותם, יש לדעת שזה לא פשוט, עם כל מה שזה נראה כאילו הכל פשוט, אבל המציאות היא שכל אדם מדמה שהוא בערך בסדר, פחות או יותר, ודודי הגר"מ שליט"א אומר שהתבטא פעם מרן החזון איש זללה"ה שבשביל שהאדם יוכל לעמוד על ידיעת עצמו ולקבוע מה "הוא" באמת, הוא צריך להיות בדרגה של אמורא.

כתיב במשלי "חכם עצל בעיניו משבעה משיבי טעם", העצל חושב את עצמו לחכם יותר משבעה חכמים גדולים, שטוענים לו דברים של טעם, מבואר כאן בפסוק שהעצלות מביאה את האדם לחשוב שהוא באמת צודק במעשים שהוא עושה מחמת עצלותו, הוא לא מרגיש שהוא עושה מחמת עצלות, אלא מרוב חכמה משום שהוא מבין אפילו יותר משבעה משיבי טעם, והפסוק מגלה, שכל טענותיו ותירוציו המחוכמים הכל מגיע מכך שהוא "עצל".

ובמדרש (מובא בילקוט שם)¹⁰ מובא תירושים שהעצל משיב לאותם שבאים ואומרים לו שילך ללמוד אצל רבו, והוא משיב יש שחל בדרך ואני מפחד ממנו, אומרים לו הלא רבך כבר נמצא בתוך המדינה, והוא משיב אני חושש שיהיה אריה בין הרחובות, וכשאומרים לו הרי הוא כבר נמצא אצלך בבית, והוא משיב אבל אולי הדלת אצלו סגורה, וכשאומרים לו שהדלת פתוחה, הוא אומר אין זה משנה אם הוא נמצא או לא נמצא אני רוצה עוד לישון תעזבו אותי.

אבל מה שרואים כאן, ש"חכם" עצל בעיניו, הוא עצל, והוא בטוח שהתשובות שהוא עונה הם מחכמה, והם מיישבים ומצדיקים את הנהגתו באמת, והדברים מצויים בכותלי בית המדרש פנימה, זה לא התכונות שלי, וזה לא החברותא המתאים לי, ואין הסוגיא נוחה לי, וזה לא לפי הראש שלי, וכהנה רבים, כידוע, אבל החידוש כאן, שהאדם הזה בטוח שהוא הצודק ולא עמדו על תכונותיו ועל בעיותיו, וכמו שהפסוק מעיד שהעצל מרגיש את עצמו יותר חכם.

זה נוגע לנחפשה דרכינו ונחקורה, כל אחד מסודר לו הדברים, היצר הרע לא אומר לו תעזוב את הלימוד, אבל היצר הרע מדמה לו במבט שטחי שהוא בערך בסדר, וככה מרגיע אותו, בשביל עד שלא יחשוב ויתבונן עם עצמו באמת, הוא מסודר בינתיים.

וכמובן, האדם מתעצל לחשוב, וכמו שכתב בחזון איש שלפעמים העצלות גורם לתנועה ולמרץ, האדם רודף אחר תאוותיו, ואיזה קול פנימי דופק וצועק לו, לא, זה

¹⁰ ילקוט שמעוני משלי רמז תתקסא, אמר עצל שחל בדרך, שבעה דברים אמר שלמה בעצל, כיצד, אמרו לעצל הרי רבך בעיד לך ולמוד תורה ממנו, והוא משיב אותם מתירא אני מן הארי שבדרך שנאמר שחל בדרך, אומרים לו רבך בתוך המדינה עמוד ולך אצלו, אומר להם מתירא אני שלא יהא ארי בין הרחובות שנאמר ארי בין הרחובות, אומרים לו הרי הוא בתוך ביתך, אמר להם אם אני אלך אצלו אני מוצא את הדלת נעולה, אומרים לו פתוח הוא שנאמר הדלת תסוב על צירה, לסוף כשלא היה יודע מה להשיב אומר להם הדלת פתוח או נעול מבקש אני עוד לישון מעט שנאמר עד מתי עצל תשכב, עמד לקום משנתו בבקר נתנו לפניו לאכול והוא מתעצל ליתן הפת לתוך פיו שנאמר נלאה להשיבה אל פיו, ואיזהו השביעי מחורף עצל לא יחרוש ושאל בקציר ואין, אמר רבי שמעון בן יוחאי כל מי שאינו למד תורה בנערותו מבקש ללמוד בזקנותו ואינו יכול לכך נאמר ושאל בקציר ואין. ע"כ.

לא בסדר, והוא מתעצל לחקור ולחשוב מה הקול הפנימי הזה מעורר אותו עכשיו, וממשיך ברדיפתו במרץ מתוך עצלות לעצור ולהתבונן.¹¹

האדם מתעצל לחקור מה אינו כשורה אצלו, ומה "הוא" צריך לשנות.

סיכום הדברים

בבואנו לשוב ולחקור דרכינו, אחד העיקרים היותר נחוצים הוא להחדיר הידיעה, שצריך להתבונן:

- א. לעקוב למשך כמה ימים מה הם נקודות התורפה שנכשלים בהם.
- ב. האם אמנם כל דרכינו זכים, האם אין דברים שמוחלטים אצלנו כדברים מוסכמים, ובהתבוננות יש מקום לשפרם.
- ג. האם כל הסתכלויותנו על רעינו, בעין נכונה.
- ד. שלא נשלה את עצמנו שהתירוצים שהורגלנו ליישב לעצמנו הם באמת תירוצים, אלא לדעת שזה ממידת העצלות, עצלות הגוף להתגבר ולפעול, או עצלות המחשבה להתבונן מה לא בסדר.

¹¹ וז"ל בקוב"א ח"א אגרת ג' "והננו עומדים על מדת העצלות התופסת מקום מכובד בין מדות המשחתות. העצלות משתרעת על כר נרחב, על המחשבה ועל התנועה. לפעמים אפשר למצוא את העצלות לגורם לתנועה ולמרץ, כשהתנועה טבעית למלא תאוותו חשקו ומתקו, ושמה בחביון לב דופק פקפוק ולחש באזנו: לא! לא! משהו שלא בסדר. אבל העצלות מערפלת שלא יוסיף כח להכריז מלחמה נגד בחירת נפשו הזדונית". עכ"ל.

ניתן להשיג גם חוברות בנושאים שונים:

לחלץ רשימה חלקית

- א. **תפילה** – כח התפילה, איך להתפלל, ועל מה להתפלל.
- ב. **יגיעת ומצאת** – בעמלה של תורה.
- ג. **לישועתך קיינו** – להתאבל על החורבן, לחכות לישועה, ולהתפלל על הגאולה.
- ד. **אהבה רבה** – ביאור ברכת אהבה רבה, ובמעלת התפילה על הלימוד.
- ה. **יתרון החכם** – בכח החכמה ניתן להפוך מצבים של עגמת נפש לאוצרות יקרים.
- ו. **מכבדי אכבד** – התעוררות לשמירה על כבודם של דברים הטעונים גניזה – ליקומי דינים.
- ז. **בין שעה אחת פעמיים לשעתיים** – בענין רציפות והתמדה.
- ח. **בקש שלום** – התבוננות כיצד ליוהר קודם שיבא לידי נסיון.
- ט. **ושבתם וראיתם** – הערך העצום של התאמצות קלה נוספת.
- י. **זיווגו של אדם** – ליקוט בענייני שידוכים.
- יא. **תשובה** – להיפטר מכל העונות ברגע אחד.
- יב. **חוברות מקראי קודש**: זמן חירותינו – זמן מתן תורתנו – ראש השנה ויום הכיפורים –
- יג. **בין הזמנים**.
- יד. **שיחות ערב סליחות**.

ועוד חוברות נוספות

ניתן לשמוע נקודות המכירה בתא קולי 05832-219-695

המעוניינים בכמויות גדולות יצרו קשר בטל 0527183997